

Våren 2011

Läroarutbildningen

RE2302

Moment 3

**Munkarna på heden
- Cistercienserna i Herrevad**

Författare

Susann Ahlberg

Handledare

Zenita Johansson

Munkarna på heden

- Cistercienserna i Herrevad

Abstract

År 1144 anlände abbot Robert, elva konverser och nio lekmän från cisterciensklöster i Citeaux till Herrevad, där ärkebiskop Eskil upplåtit mark till dem för att bygga upp ett cistercienserkloster på då dansk mark. I 400 år tronade klostret på heden och blev ett maktcentrum i regionen. Klostermedlemmarna som vikt sitt liv åt att hedra och tjäna Gud blev därmed ett inslag i bygden som satt spår långt in i vår tid. Hantverk som klosterorden tog med sig och sedermera utvecklade blev också en del av bygdens. En bygd som med sin placering gav mycket tillbaka till dem som brukade den, det var perfekta förhållanden att driva ett självhushållande kloster i.

Syftet med uppsatsen är att klargöra vilken denna klosterorden var för att på så vis kunna väcka ett nytt intresse för något som fallit i glömska inte bara på lokal nivå utan också som en del av Skånes historia. Fortsatt är intentionen med uppsatsen att peka på det som levt kvar i bygden och därmed blivit en del av dagens samhälle som vi kan tacka dessa medeltida munkar för.

Nyckelord: Cistercienser, ärkebiskop Eskil, Bernhard av Clairvaux, Söderåsen, Herrevadskloster, konverser

Förord

Jag vill tacka alla dessa munkar för det arbete de lagt ner i en bygd där deras arv än idag har stor betydelse, en betydelse som få idag ägnar en tanke. Vidare vill jag tacka min mor, Siv Eriksson, för hennes inspiration genom sitt släktforskningsarbete, även där lever fantasierna och en vilja att få veta mer om dem som spelat en roll för mitt liv. Ett tack sändes också till Christer Ohlin som trott på mitt projekt, att ge munkarna liv och upprättelse. Jag vill också passa på att tacka min förträffliga handledare Zenita Johansson, som verkligen får det att ”rocka” om kyrkohistoria. Hennes inspirerande tankar har gjort min egen vilja att veta mer om min bygds egen kyrkohistoria än större. Till sist vill jag tacka min familj, min man och våra barn, för att de oförtrutet tror på mig, peppar mig, hjälper mig och tar ner mig på jorden då fantasierna för mig bort, TACK!

Susann Ahlberg

Innehåll

1. Inledning.....	7
1.2 Syfte och frågeställning	8
1.3 Disposition	8
2. Metod och material	10
3. Teori	12
4. Historisk bakgrund	13
4.1 Cisterciensordens historia	13
4.2 Ärkebiskop Eskil	17
4.3 Rönneå-dalen och Herrevad	18
5. Herrevadskloster.....	22
5.1 Klostret grundas.....	22
5.2 Hur såg Herrevadskloster ut?	24
5.3 Munkarnas liv vid klostret	26
5.4 Munkarna och samhället.....	29
5.5 Herrevadsklostets fall.....	31
6. Diskussion.....	36
7. Sammanfattning	43
7.1 Sammanfattning av klostrets uppgång och fall.....	43
7.2 Sammanfattning uppsatsens teoretiska tankar	44
8. Fortsatt forskning.....	45
9. Bilaga 1	46
10. Källförteckning.....	47

1. Inledning

Fyrahundra år av lokalhistoria för barn, ungdomar och en stor del av de vuxna i Klippans kommun är näst intill okänd. Att det på heden utanför Ljungbyhed, i Herrevad, legat ett stort kloster som haft betydelse inte bara för ett fåtal munkar, utan också för kungar och herremän på medeltiden har fallit i glömska och därmed även historien om rötterna för dem som än idag lever och verkar i trakten. Flera är de boende i den nordvästskånska kommunen Klippan som vid tankar på Herrevadskloster först och främst tänker på militär verksamhet, detta på grund av kommunens del i svenska arméns år på orten. Under åren 1902-1957 var Herrevadskloster remontdepå för uppfödning och dressyr av hästar till svenska armén och därefter uppläts lokalerna till Krigsflygskolans förfogande. Herrevadskloster hade emellertid en historia långt före detta, långt mer hisnande än högflygande krigsflygplan. Redan år 1144 fanns soldater på plats, dock var de Guds soldater och det var inte krig de ville utöva, utan istället ett fredens uppdrag. På denna hed inhöljd i morgondimma anlände abboten Robert, 12 munkar och 9 konverser, redo att anta utmaningen att tjäna Gud. Detta är kyrkohistoria som dessvärre kommit bort i ljudet av högljudande krigsflygplan och därför idag är i stort sett bortglömd för kommunens invånare.

Jag har sedan barnsben varit fascinerad av detta efter att själv ha bevistat de senaste utgrävningarna som i Herrevad företogs i början av 1980-talet. Kommunens skolbarn bussades till platsen för ett arkeologiskt äventyr och fick för en gång skull också lokalhistoria till skänks, vilket ibland verkar komma bort i läroplanen. Med ett barns förtjusning rullades fantasibilder upp för mitt inre och sedan dess har bilderna förblivit levande. Med kunskapens hjälp har dessa fantasier blivit till en sann vilja att veta mer om min hembygd, men framför allt en vilja att om möjligt förtydliga vilka dessa munkar egentligen var och hur deras liv och verk också blivit en del av mitt. Turerna sedan dess har varit många och Herrevadskloster har glömts bort, förfallit och ser idag ut att lida där det tronar på heden. Idag har obehöriga ej heller längre tillträde till området, vilket kan anses märkligt då det är en plats som andas så mycket historia och som skulle kunna skänka människor ro och frid genom sin vackra placering vid det lugnande vattnet i Rönneå och med Söderåsens vackra kuliss i bakgrunden.

Jag önskar med denna C-uppsats kunna väcka ett nytt intresse för en del av historien som finns så nära inpå oss dagligen, en del av en kyrkohistoria. Fyrahundra års slit och släp borde röna mer intresse och främst anser jag oss vara skyldiga dessa munkar det. För Klippan som en kommun i tiden borde ett nyväckt intresse för Herrevadskloster kunna gynna intresset för

oss i omvärlden, en tid som på nytt riktar fokus på religion och svunna tider. Att finna ro och frid är åter igen på modet hos gemene man, att pilgrimsvandra och finna sig själv är ett mål för många, varför inte placera Klippan, med sitt forna kloster på denna karta? En trakt mitt i Söderåsens Nationalpark, där även Herrevad numera röner ett intresse som naturskönt och viktigt område.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att förtydliga vilken den munkorden som i 400 år huserade i Herrevadskloster var och därigenom bidra till en större kunskap och ett större intresse för det som kan betraktas som lokal kyrkohistoria. Att ur det förflutna lyfta fram en grupp som genom sitt hårda arbete lagt grunden för det som än idag är verklighet och vardag i området. Syftet är vidare att genom denna uppsats peka på hur viktigt och givande det är att ta del av svunna tider och andra människors del i vårt eget liv. Många är omedvetna om att det i 400 år fanns ett stort kloster beläget mitt i Skåne, de vet inte heller vilka de munkar som levde och dog vid klostret var – genom denna uppsats hoppas jag kunna väcka de fantasier som en gång väcktes hos mig själv vid utgrävningarna vid Herrevadskloster. Uppsatsens två syften kan formuleras och konkretiseras i följande frågeställningar;

- Vilken var den munkorden, som i fyra hundra år huserade på Herrevadskloster?
- Hur har munkarnas närvaro gett avtryck i bygden och syns detta än idag?

1.3 Disposition

Uppsatsen kommer att inledas med att en bakgrund till det valda området görs, en bakgrund som har såväl personlig karaktär som en lokalhistorisk förankring. Det görs efter detta en beskrivning av det material som används samt vilken metod som företagits. Den teoretiska förankringen tydliggörs därefter i form av en presentation av upphovsmannen bakom teorin samt en beskrivning av de delar som valts ur ett större teoretiskt spektra för att passa just denna uppsats. För att lokalhistorien skall komma till sin rätt krävs en fördjupning i vilken den anländande och i flera hundra år verkande munkorden var och vad som var specifikt för just dem, därför görs inledningsvis en historisk bakgrund i Cisterciensorden. Vidare följer en

beskrivning av upphovsmannen bakom placeringen av ett munkkloster på den nordvästskånska heden, han som gjorde allt möjligt genom att överlåta mark för byggandet av klostret, ärkebiskop Eskil. För att cirkeln skall slutas krävs även en förförståelse av vilken bygd allt utspelar sig i och vilka förutsättningar som mötte de anländande munkarna år 1144. När föregående är tecknat skall en beskrivning av Herrevadskloster göras, då de skriftliga källorna är begränsade måste följaktligen de ställas i relation till källor som beskriver Cisterciensorden på andra ställen i Europa, vilket kan anses ge mer tyngd åt det skrivna, samt att lyfta in sådant som faktiskt med hjälp av utgrävningar vid klostret har kunnat fastställas vara riktigt. Såväl klostrets förmodade utformning som munkarnas dagliga liv kommer att behandlas, men även klostrets nedgång och fall lyfts fram. Efter detta följer en diskussion om det uppsatsen tidigare behandlat, men också ytterligare tankar om vad munkarna kan ha bidragit till som gynnat bygden in i vår tid. Efter detta kommer en kort sammanfattning av klostrets uppgång och fall att göras för att följas av en sammanfattning av de teoretiska aspekterna rörande det uppsatsen kommit fram till. Tips på fortsatta forskningsavsnitt rörande samma område avslutar uppsatsen.

2. Metod och material

Hela uppsatsen kommer att ha sin grund i ett noggrant litteraturstudium. En närläsning av relevant litteratur ger en bakgrund till de i uppsatsen ställda frågorna. Karaktären på frågorna är såväl ställda i ett mer övergripande perspektiv, men också rörande mer lokalgeografiskt relevanta frågeställningar. Genom att förena det större med det mindre, det vill säga det mer övergripande rörande Cisterciensorden med det som på lokal nivå sedan tidigare forskats fram rörande uppsatsens ämne, bör en ny bild målas upp för uppsatsens läsare. För att analysera det lästa bör tre olika synsätt tas i beaktande vid tolkningen. Beroende på vilket synsätt som väljs ges texterna också lite olika betydelse och intryck, beroende på vad författaren till dem valt att fokusera kring. Är tolkningen av sändarorienterad art måste intensionen författaren haft med det skrivna framgå. I fallet med den för uppsatsen använda litteraturen bör hänsyn tas till att några är skrivna av personer som är partiska, det vill säga att de som boende eller verkande i bygden också vill framhålla denna som fantastisk. Fakta blandas med en dos fantasi vilket leder till att det lästa måste granskas extra kritiskt och ibland kontrolleras gentemot annan litteratur. Detta har inte minst ställt min egen tolkning av det lästa på prov eftersom jag själv är boende i trakten samt att ämnet lockat fram fantasibilder hos mig själv sedan ungdomen. Dock har tolkningen skett med en mängd litteratur av olika karaktär som underlag. Detta har gett en djupare och bredare förståelse av det lästa. Ett brinnande intresse för uppsatsens ämne sedan många år tillbaka har dock gjort att för mig som författare har det funnits en förförståelse och därmed har tolkningen av det lästa fördjupats. Om litteraturen istället är mottagarorienterat tolkad ligger intresset i hur mottagaren, läsaren, tar emot texten. Vad säger texten just den läsaren? Då uppsatsen har en stor dos lokalförankring i Klippan-bygden, kommer den troligen mest locka den läsare som själv har intresse av den specifika bygden och närmre vill lära känna denna. Trots detta kan det faktum att ämnet i uppsatsen också berättar något om en gemensam kyrkohistoria för Skåne, locka även andra att läsa, vilket är en förhoppning. Det sista och tredje sättet att tolka är således en sakorienterad sådan. Med detta menas att texten används för att bättre förstå det den tar upp. I detta fall handlar det om ren fakta och den ifrågasätts sällan. Det kan handla om till exempel ren fakta rörande det utgrävningar vid det forna klostret gett eller det som finns bevarat i dokument härrörande från tiden då munkarna levde och verkade i bygden. Alla tre typer av tolkningar har fått göras då litteraturen som används innehåller såväl sändarorienterad, mottagarorienterad som sakorienterad tolkning (Hellspong/Ledin, 1997, s.221-223).

Tre delar i uppsatsen kan skönjas, en allmän kännedom om Cisterciensorden, en fördjupning i en liten del av Skånes historia för tiden då klostret var verklighet och en allmän överblick över det geografiska område där klostret en gång var verksamt. Därför är valet av litteratur inriktat på tre olika områden, som skall förbindas genom en röd tråd som går igenom den del som berör just Herrevadskloster. Litteratur som kommer att användas är i första hand sådan som berör tidigare forskning om Herrevad- och Söderåsbygden, vilken flera gånger är gjord på frivillig basis av hembygdsföreningar i bygden, men är så grundligt gjord att denna litteratur uppfyller de krav en vetenskaplig text bör innehålla. Litteraturen bygger också i stor utsträckning på det framför allt danska forskare tidigare kommit fram till rörande klosterrörelsen i medeltidens Danmark, det som nu är Skåne.

3. Teori

Med tanke på den maktposition i samhället som kyrkans män innehade i det medeltida Europa, passar Pierre Bourdieus (f.1930-d.2002) teorier med utgångspunkter i ekonomiskt-, kulturellt- och socialt kapital bra. Han är en av våra största samhällstänkare som omformat människors tänkande gällande makt, relationer, kultur och politik. Fast att han är en man av en modern tid har hans tankar rätt tolkade en väl så stor del även i en medeltida munkvärld som också den var fylld av makt, relation, kultur och inte minst politik, vilket uppsatsen kommer att visa. Bourdieus tankar rörande de nämnda kapitalen härrör sig från senare datum än vad uppsatsen i sig fokuserar kring, dock är de med rätt tolkning, väl överförbara till arbetet rörande de medeltida munkarna. Ett kulturellt kapital innefattar dels ingredienser som rör språket och därmed både läs- och skrivkunnighet och dels det som rör en kultur som kan betraktas som fin- eller högkultur. Genom att vara väl bevandrad i det som räknas som fin- eller högkultur ökas även ens kulturella kapital på grund av dess höga exklusivitet. Detta kapital skiftar givetvis i förekomst beroende på var i samhällshierarkin personen befinner sig, men genom att tillägna sig kunskap om gällande premisser i en högre klass kan också det kulturella kapitalet öka. Med ett ekonomiskt kapital kan sådant räknas som har med tillgång att göra. Inte bara ekonomiskt i bemärkelse av pengar, utan snarare en tillgång av materiell art. Det kan gälla såväl ägande av mark som att vara en del av en betydelsefull instans, till exempel ett kloster. Men också en kännedom och att vara väl bevandrad i spelreglerna inom ekonomins fält ökar ett ekonomiskt kapital. Detta handlar om att läsa av det omgivande samhället och därmed förstå hur detta ekonomiskt bäst fungerar. Det sociala kapitalet berör snarare var i samhället personen själv befinner sig. Genom att ha band till en mer väl ansedd släkt, ha betydelsefulla vänner eller att röra sig i kretsar där det sociala kapitalet anses högre kan också personen själv öka sitt eget sociala kapital. Uppsatsen kommer också att visa hur dessa olika kapital redan från början finns med i bilden och hur de med tiden blir allt mer kraftlösa och tappar mark. Andra aktörer än de medeltida munkarna i ett föränderligt samhälle tar över ”kapitalen” och gör dem till sina (Månsson, 2003, s.373-399). Som introduktion till Bourdieus tankar rörande olika kapital kommer boken *Moderna samhällsteorier – tradition, riktningar, teoretiker* (2003) av Per Månsson att användas. Men i uppsatsen kommer de olika kapitalen att nämnas när det anses relevant i förhållande till det texten förmedlar.

4. Historisk bakgrund

För att försöka förstå vad som föranledde upprättandet av ett Cistercienserkloster i Herrevad måste en bakgrund till såväl klosterorden, mannen som gjorde en etablering möjlig och vad Herrevad hade som kunde tilltala ett klosteretablerande tecknas. Därför följer nedan en historisk bakgrund för Cistercienserna, ärkebiskop Eskil och den geografiska platsen för klosteretableringen.

4.1 Cisterciensordens historia

Abboten Robert de Molesme upprättade år 1098 vad som kom att kallas ”nyklostret” i Cîteaux, strax söder om Dijon, Frankrike (Rosenberg, 1987, s.17 och Rasmussen/Thomassen, 2007, s.205). Han och hans 21 munkar kom från det av Cluny-reformen berörda benediktinklostret i Molesme i dep. Cote d’Or. De hade där försökt genomföra reformer inom klostret men inte fått gehör, därav utvandringen och grundandet av ett nytt kloster. På påvens kallelse tvingades Robert de Molesme återvända till Molesmeklostret och i hans bortavaro tog priorn Alberich över styrningen av ”nyklostret” (Rosenberg, 1987, s.17). Det var också han som utformade ordens nya ordensregler. De hade stora likheter med benediktinerregeln, men också betydande avvikelser. Arbete med händerna blev nu åter viktigt för munkarna och som hjälp skulle lekbröder få plats i ordensfamiljen (Rosenberg, 1987, s.17), också kallade konverser. Annat som betonades särskilt var askesen, ett återgående till fattigdomsidealet, därför fick inte kloster inom orden mottaga gåvor i någon stor omfattning. Kraven var också att vid nyetablering av kloster skulle dessa beläggas i avlägsna och obebodda trakter. Flera av avvikelserna var också det som blev orsaken till den definitiva brytningen mellan benediktinklostret i Cluny och nyklostret, som nu kunde kalla sig Cîteauxklostret och orden kallade sig således Cistercienserna efter det latinska namnet på den geografiska platsen Cîteaux, vilket var Cistercium (Rosenberg, 1987, s.17).

När Alberich dog 1108 (Rosenberg, 1987, s.19) efterträddes han av en engelsk adelsman, Stephan Harding, som var prior vid klostret. Den engelska bakgrunden kan tyckas märklig, men han hade redan i England inträtt i ett benediktinkloster och vid oroligheter i hemlandet flytt till Frankrike. Först inträdde han vid klostret i Molesme men anslöt sig till gruppen munkar som ville reformera och följde sonika med till Cîteaux. Han kom att få stor betydelse

för cisterciensernas utveckling. Det var han som låg bakom cisterciensernas regelsamling *Carta Caritatis* (Kärlekens ordning), som kom att få stor betydelse. Samlingen styrde både yttre och inre regler och det som kallas filiationssystemet blev en realitet (Rasmussen/Thomassen, 2007, s.206). Detta innebär att ett nytt kloster alltid kallas ett dotterkloster under ett av de äldre som således blir moderkloster och de olika dotterklostren blir därmed systerkloster till varandra. Abboten i ett moderkloster hade visitationsrätt i dotterkloster och innehade således en viss maktposition. På detta vis uppstod inget centralstyrt maktcentrum utan alla kloster hade anknytning till varandra på ett organiserat sätt och i slutändan en rak linje mellan sig och det stora moderklostret i Citeaux. Abbotarna från olika kloster sammanstrålande i Citeaux en gång om året, till något som kallades generalkapitel. Där behandlades flera olika frågor som till exempel kunde besluta om förändringar i regler, meddela varningar och då också alternativa bestraffningar för de kloster som brutit mot en regel (Rosenberg, 1987, s.19).

Starten för klostret i Citeaux var svår beroende på allt för få ville inträda i orden och de ekonomiska villkoren var i början bekymmersamma. Dock förbättrades detta genom gåvor som ändrade levnadsvillkoren till det bättre för munkarna. Vilket i sig leder till frågan om inte klostren trots förbudet ändå tog emot gåvor. Den största förändringen skedde när den unge Bernhard av Fontaines (1090-1153) , för oss mer känd som Bernhard av Clairvaux, blev en av Citeaux-klostrets medlemmar. Han var av adlig familj som hade sitt säte strax utanför Dijon. Han skall ha varit väldigt intelligent och begåvad, uppfostrad på ett gediget sätt och såg dessutom väldigt trevlig ut (Rosenberg, 1987, s.19-21). Han hade alla de egenskaper som krävdes för att kunna göra en framgångsrik världslig karriär. Detta tilltalade dock inte Bernhard, det var munk han ville bli. Dock var det inte det förnämna benedektinerklostret i Cluny han inträdde i, utan valde istället det betydligt fattigare klostret i Citeaux. Deras regler passade Bernhards mer radikala inställning till munklivet och sättet att tjäna Gud på. Bernhard hade en utstrålning och en förmåga som lockade allt fler att ansluta sig till orden, det som skedde 1113 kallas ”en helig vår” och syftar på hur allt fler valde att inträda i klosterorden sedan de mött Bernhard (Rosenberg, 1987, s.21). Bernhard försökte beskriva det han benämnde som en inre spänning och vad denna styrdes av. En längtan efter ett liv långt från den omgivande världen, där ödmjukhet, kärleken till livet och tilltron till Gud också skulle kunna utöva positivt inflytande på världen. För att göra detta begav sig Bernhard under året 1118 ut utanför klostermurarna och bosatte sig i en enkel hydda, likt en sådan som var avsedd för de spetälska. Där levde han som asket utan mer än den allra nödvändigaste maten för att

överleva, i ett tillstånd genomsyrat av ödmjukhet. Genom att leva så menade han att hans tro sattes på hårt prov och att döden utmanades från hans sätt att se. Ryktet om denna handling spred sig över den kristna världen och folk började se honom som speciellt utvald av Gud (Leroux-Dhuys, 2001, s.34). Han satte kärleken i centrum för sin teologi vilken var starkt präglad av mysticism. Detta manifesterade sig i en dyrkan av den Heliga Jungfrun, för oss känd som Mariadyrkan. Medan han arbetade med sin försvarsskrift *Apologi till abbot Vilhelm av St. Thierry* år 1124 skall han ha uttryckt sitt missnöje med hur kyrkan behandlade de fattiga. Han menade att de som var i nöd fick stå till sidan för att kyrkan skulle överträffa sig själva genom att visa sin makt med rikedom och rik utsmyckning;

Kyrkan visar öppet sina rikedomar men de fattiga svälter. Kyrkans väggar är täckta av guld men kyrkans barn har inga kläder att skyla sig med. För Guds skull! Skäms ni inte över denna dårskap, ångrar ni inte detta slöseri! Om ni förseglar min mun under förevändning att en munk inte har rätt att döma, må ni med Guds hjälp också tillsluta mina ögon, så att jag inte kan se. Men om jag inte sade någonting skulle de fattiga, de nakna och de uthungrade resa sig och ropa

(Leroux-Dhuys, 2001, s.34)

Bernhard av Clairvaux var inte rädd för att öppna munnen och öppet kritisera det han ansåg vara fel och för detta uppmärksammades han än mer och fler och fler sökte sig till den orden han företrädde. Med allt fler noviser och munkar blev det också nödvändigt att grunda fler kloster. Bernhard fick klostret i Clairvaux att förfoga över som abbot, han stannade här till sin död år 1153 (Rasmussen/Thomassen, 2007, s.207). Bernhards höga kompetens bidrog till att han under åren blev inblandad i alla strider som omgav valet av påvar, han verkade som medlare mellan påvar och kejsare och var inte rädd för konflikter. Han lät sig påverkas av en tidigare Clairvaux-munk, Eugenius III, som nu blivit påve, att engagera sig i förberedelserna inför det andra stora korståget år 1146, som dock slutade som ett stort fiasko och således en stor besvikelse för honom (Rasmussen/Thomassen, 2007, s.207). Trots nederlaget behöll Bernhard sin fromhet och skrev en berömd skrift år 1153, *De Consideratione*, tillägnad påve Eugenius III. I denna skrift försvarar Bernhard korståget och passade även på att framhålla det han såg som missförhållanden inom kyrkan (Svensk uppslagsbok, 1947, band.3, s.840-841). Bernhard av Clairvaux blev kanoniserad år 1174 och ses som en av de mest framstående kyrkomännen genom tiderna.

En av de mer radikala förändringarna som genomfördes hos Cistercienserna var en förändring i tidebönen. Detta skiljde dem också än mer från benediktinska kloster, vars munkar tillbringade stora delar av dagen försjunkna i bön och tolkning av bibeltexter. En

benediktinermunks första tidebön tog lika lång tid till förfogande som cisterciensermunken ägnade åt alla dagens tideböner tillsammans (Rasmussen/Thomassen, 2007, s.207). Cistercienserna menade istället att tiden ej endast skulle användas till gemensamma gudstjänster, utan borde fördelas också på andlig läsning och manuellt arbete, vilket Benedikterregeln faktiskt förespråkade enligt dem. Det var också viktigt för en cisterciensermunk att genomföra andlig läsning i ensamhet och därmed reflektera över det lästa, även meditation förespråkades (Rasmussen/Thomassen, 2007, s.208). Detta bidrog till att från att tidigare ha betraktat munkar som ett religiöst kollektiv sågs de nu som religiösa enskilda individer, med eremitidealet som förebild. En av de andra stora förändringarna gentemot Benediktinorden var att Cistercienserna såg kroppsarbete som något positivt. Detta gav enligt dem en övning i ödmjukhet och framför allt skulle det ses som något som motverkade ledighet – som ansågs vara något ont (Rasmussen/Thomassen, 2007, s.208).

Även klosterbyggnaderna skiljde sig från tidigare ideal och kan starkt förknippas med viljan att återvända till en enkelhet och ett fattigdomsideal. Både det arkitektoniska och utsmyckningen skulle stråla av enkelhetens ljus. Anläggningarna skulle istället ha en funktionell utformning, de hade aldrig utsmyckning utvändigt utan det var enkelheten som var idealet och som överensstämde med cisterciensernas tro. Detta kan också härledas till att var mindre öppna utåt, de var inte ämnade för besökare utan främst som en enskild plats för de munkar som vikt sitt liv åt Gud. Det var munkarnas inre liv som var i fokus, inte att locka utomstående med en tilltalande fasad. Trots enkelheten var inte ett cistercienserkloster estetiskt fattigt. Anläggningarna var istället ljusa och harmoniska, kyrkrummen hade högt i tak och de rena ytorna utan bilder skänkte det lugn som efterfrågades. Byggnadsmaterialet som vanligtvis var sten, valdes med omsorg och uthöggs med precision. Fönsterglasen skulle ej vara färgat, utan istället helt rent för att släppa in det äkta ljuset. I Hardings *Carta Caritatis* beskrevs ingående att till exempel altarkorset i klosterkyrkan inte fick vara av guld eller silver, utan istället skulle vara av målat trä. Inte heller ljusstakarna fick vara av pråligt slag utan skulle tillverkas i järn, precis som rökelsekaren. Mässhakarna skulle tillverkas i linne och inte ha guld eller silverornament (Rosenberg, 1979, s.24).

Några som däremot hade funnits redan hos benediktinerna var lekbröderna, också kallade konverser, som kom till klostret och hjälpte till med diverse hantverk. Hos Cistercienserna fick de istället en fast plats, de bodde på klostret. För att skydda sig mot vad man menade var ovärdiga medlemmar tog orden inte heller emot barn utan minimiåldern var 16 år. Klostren hade ej heller några traditionella klosterskolor, utan munkarna och konverserna skulle välja att

tjäna Gud av fri och personlig vilja (Christensen/Göransson, 1969, s.349-352). Alla konverserna hade skägg (Rasmussen/Thomassen, 2007, s.212) och kändes lätt igen av både ordensmedlemmar och utomstående. De hade avlagt löften – dock ej som munkar – men delade det andliga och hade en skyddad och tryggad plats i en annars tuff tid. De var underordnade munkarna och kunde heller inte avancera till munkar, men var en oerhörd tillgång för verksamheten i klostret. De levde inom klostren men tydligt avgränsade från munkarna, i kyrkosalen lyssnade de på tidebönen, men från ett eget kor och de hade egen ingång till kyrkosalen. Konverserna, som kom ur olika samhällslager, var skickliga hantverkare med ett gediget byggnadstekniskt kunnande, vilket inte minst var viktigt vid byggnationen av kloster. Inte sällan var de också kunniga inom jordbruk och trädgårdsskötsel och tack vare deras arbete vid klostren utvecklades dessa till verkliga mönsterbruk såväl tekniskt som ekonomiskt. Detta kom också att bli betydelsefullt för de trakter där kloster växte fram (Skånes Hembygdsförbunds årsbok 1987/88, s.47).

4.2 Ärkebiskop Eskil

Mest betydelsefull för etablerandet av klostret i Herrevad kom ärkebiskop Eskil att bli. Utan hans del i historien hade ett cistercienserkloster ej blivit verklighet på den då danska landsbygden. Eskil var född i den förnåma jylländska Thrugotsläkten och var brorson till ärkebiskop Asser av Lund. En exakt tid för hans födelse är svår att hitta men förmodligen föddes han år 1100 och dog år 1181 eller 1182. Under sin uppväxt tillbringade han många år utomlands, först för studier och senare i landsflykt. Studietiden företogs i Hildesheim och det var där han enligt legenden insjuknade och döende tog emot sista smörjelsen. I sitt sjukliga töcken drömde han att jungfru Maria talade till honom. Hon bad honom att om han blev frisk skulle han skänka henne fem skäppor säd (Rosenberg, 1979, s.23). Det otroliga hände och Eskil blev frisk, han fick hjälp att tyda drömmen som fäst sig i hans sinne och den tyddes som att de fem skäpporna säd egentligen syftade på fem olika klosterordnar som han skulle grunda till jungfru Marias ära. Klosterväsendet blev därmed väldigt viktigt för Eskil. Han återvände till Norden och blev år 1133 domprost i Lund och innehade den posten till år 1134 då han utsågs till biskop i Roskilde och behöll titeln till år 1137. År 1138 övertog han posten som ärkebiskop i Lund efter sin farbror Asser och behöll denna tills år 1177. Vid tillträddandet av ärkebiskopsposten såg framtiden för lundaprovinzen mörk ut eftersom självständighetsställningen var hotad av styret i Rom som övervägde att låta lundaprovinzen

ingå i Hamburg-Bremenprovinsen. Detta motsatte sig Eskil med bestämdhet och lyckades år 1139 övertala påven att låta lundaprovinsen fortsätta som självständig provins. Eskil medverkade också till att nya ärkebiskopssäten upprättades, år 1152 i norska Nidaros (nuvarande Trondheim) och i svenska Uppsala år 1164 (Nationalencyklopedin 1991, band 5, s.597).

Eskil var radikal och stod bakom den gregorianska reformrörelsens krav på att kyrkan skulle ha frihet gentemot furstemakten. Detta gjorde att han ofta hamnade i stridigheter mellan de bägge parterna. I striden mellan reformpåven Alexander III och kejsar Fredrik I Barbarossa ställde sig Eskil på påvens sida och det blev inte bättre av att hans förhållande till kung Valdemar var frostigt. Stridigheterna ledde till att Eskil under långa perioder fick leva i landsflykt och det var under denna tid han lärde känna Bernhard av Clairvaux vid klostret i Clairvaux. På klostret blev han också nära vän med munken Stefan som han senare utnämnde till den förste ärkebiskopen av Uppsala. De nära banden med främst Cistercienserna ledde till att inbjudan att grunda kloster gavs till dem. I enighet med klosterreglerna, att kloster skulle förläggas till ödemarken, upplät han mark för etablerandet av nya kloster. I hans ägo fanns marken där Herrevads kloster år 1144 blev en realitet och platsen uppfyllde de krav Cistercienserna uttryckligen i sina regler efterfrågade.

Förutom att vara ärkebiskop och klostergrundare bidrog Eskil också till etableringen av Johannitorden i Norden samt deltog aktivt i danska korståg i östersjöländerna. Han var också mannen bakom byggandet av den nya domkyrkan i Lund, denna invigde han själv år 1145 och hans betydelse för domkapitlet var stort. Stridigheterna som långa tider tvingade honom till landsflykt ebbade år 1170 ut då han nådde en förlikning med kungamakten. År 1177 lade han ner sin ärkebiskopsgärning och avslutade sitt liv i lugn och ro som munk i Clairvaux innan han år 1181 eller 1182 där avled (Nationalencyklopedin, 1991, s. 596-597).

4.3 Rönneå-dalen och Herrevad

Herrevad ligger på Söderåsens norra sida. Det är ett landskap som ligger mellan två åsar, Söderåsen och Hallandsåsen, och bildar alltså en gränzon mellan ås, slätt och skogsområde. I gamla tider uppstod en sägen om hur Söderåsen bildades;

Enligt en saga och sägen från trakten har jätten Alle från Allebjersbackarna givit upphovet till Söderåsen. Det berättas nämligen att Alles dotter en dag i sitt förkläde kom hem med några underliga små djur som visade sig vara en bonde med oxar förspända plogen. Människorna tog landet i besittning som växande svampar ur jorden. Då beslöt sig jätten för att flytta till sina släktingar i Danmark och fyllde därför en säck med sten långt inne i Skåne, varpå han begav sig mot Öresund för att lägga en bro över sundet. När han på sin vandring mot nordväst kom till trakten där nu Åstorp och Björnekulla klint ligger tyckte jätten att säcken blivit lätt. När han vände sig om såg han att det gått hål på säcken och att innehållet hade bildat ett långt berg som dvärgarna, det vill säga människorna, kallade Söderåsen. I vrede kastade jätten säcken och dess resterande innehåll mot Öresund. Det hamnade nära kusten och kom där att bilda Kullaberg.

(Persson Torsten, ur Ljungbyhed genom sekler, 1983, s.28)

Trots att detta är en saga och sägen visar den att människan brukat jorden sedan urminnes tider och att de dessutom blev fler och fler eftersom sägnen talar om att ”de växte som svampar ur jorden”.

Urberget i Söderåsen har kunnat dateras som 1,7 miljarder år gammalt, det är en så kallad horst. För 150 miljoner år sedan sjönk berggrunden ner i en förkastning. En förkastning som uppstod i samband med en kollision mellan de skandinaviska och europeiska plattorna. Perioden kallas juratiden och vid tidpunkten fanns aktiva vulkaner i trakten. Dessa har efterlämnat naturfenomen i form av basaltformationer. Basalten skänker marken i trakten en stor rikedom eftersom jordmånen är basisk istället för sur, vilket gör marken ypperlig att odla i. När de stora inlandsisarna smälte skedde i urberget frostsprängningar och detta ledde till de fantastiska naturfenomen som trakten än idag bjuder på (Persson Torsten, Ljungbyhed genom sekler, 1983, s.30). På åsens sidor växte stora lövskogar bestående av alm, lind, ask, ek och inte minst bok. Söderåstrakten är känd för sina trolska bokskogar och sina urgamla ekar. Söderåsen är idag så värdefull som naturområde att det utsetts till nationalpark. Skogen och tillgången till sandsten och inte minst förekomsten av gråsten, kom att få en betydande roll i cisterciensernas val av plats för sitt kloster, då detta var utmärkt som byggnadsmaterial och alltså inte behövde fraktas några längre sträckor vid byggandet av klostret. Trakten har också våtmarker, sjöar, bäckar, öppna odlingsmarker, hedar och inte minst Rönneå som rinner genom landskapet, och alldeles nära den plats där Herrevadskloster skulle byggas. Det finns även en sägen i trakten som talar om hur Rönneå fått sitt namn, som förknippas med en fornlämning från yngre järnåldern bestående av fyra klumpstenar som kallas Kung-stenarna;

På dessa stenar satt en gång fyra stycken konungar och deras krigshävar stodo uppställda runt omkring på fältet. En överenskommelse hade konungarna gjort, nämligen att den av dem som

först drog sitt svärd, honom och hans här skulle de övriga konungarna och deras härar gemensamt överfalla. Plötsligt ringlade en väsande huggorm fram vid den ena av kungsstenarna. Utan att tänka på den nyss gjorda överenskommelsen drog den på stenen sittande konungen sitt svärd för att hugga till ormen. Men denna handling togs av de övriga som ett tecken till strid. Det blev också ett stort slag och blodet flöt ner i den förbiflytande ån som därav fick namnet Röde å

(Hebyr Eva ur Ljungbyhed genom sekler, 1983, s.36-37)

Mest troligt är nog att namnet Herrevad kommer av att det precis på denna plats fanns ett stort vadställe över ån där herremännen vadade över med sina hästar när de skulle på jakt på Söderåsen (Rosenberg, 1987, s.35).

De naturtyper som finns i det forna Herrevadsklosterområdet idag och så även på tiden då klostret var verksamt om än i lite annan form är

(<http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/natura-2000/klippan/herrkloster.pdf>);

- *Torra hedar* – vilka förekommer i liten skal i området och på dessa hedar växer arter såsom gökärt, liten blåklocka och vårstarr.
- *Låglandsgräsmarker* – vilka förekommer i större skala och stora arealer består av artfattiga rödvensängar med växter som grässtjärnblomma, grönvit nattviol, knölsmörlomma. Här förekommer idag också en allt mer utökande växtlighet av björnbär och mjölkört, vilket bör hållas tillbaka för att inte ta över växligheten helt.
- *Trädbeklädda betesmarker* – förekommer framför allt på låglandsgräsmarkerna och trädbeståndet domineras av ek.
- *Starrdominerande fuktängar* – har bildats på de mer fuktigare partierna och det förekommer såväl hög- som lågstarräng. Arter är bland annat kråklöver, hirs- och hundstarr och gåsört.
- *Örtrik bokskog* – områdena är idag obetade och består av en riklig föryngring av bok och avenbok men med inslag av spärrgreniga ekar som är en rest från tiden för ett mer öppet landskap. Fältskiktet i området består av harsyra, liljekonvaljer och kaprifol.
- *Ekskogar* – det finns i området olika dungar av ek med varierande fältskikt vilket kan bestå av bok, lönn, hassel, vitsippa och harsyra, men i andra dungar av al, asp, alm, björk, fläder, rönn och sälg.

De många öppna fälten och hedarna bjuder rovfåglar på en härlig meny bestående av småfågel, gnagare, grodor, daggmusk, insekter och inte minst kadaver (<http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/natura-2000/klippan/herrkloster.pdf>).

5. Herrevadskloster

Nedan kommer en beskrivning av klostrets grundande, en ingående reflektion av hur klostret troligtvis har sett ut och ett försök att få en inblick i hur munkarnas liv och vardag tedde sig att göras. Även små anekdoter som i dokument finns bevarade som har anknytning till Herrevadskloster kommer att bakas in i det skrivna för att på så sätt ge mer liv åt klosterlivet och kanske förmänskliga dem som där genomlevde sina liv.

5.1 Klostret grundas

Ärkebiskop Eskil, hade som tidigare nämnts avlagt ett löfte om att grunda fem kloster i sina hemtrakter. Det första av dem kom att bli Herrevadskloster. Att det blev just cistercienserna som fick tillfälle att högt upp i kalla Norden grunda ett kloster har sin förklaring i att ärkebiskopen dels var nära vän med Bernhard av Clairvaux, och dels att marken som uppläts till klosterbygget vid Söderåsens fot var i ärkebiskopens familjs ägo och därför erbjöds som lämplig för ändamålet (Rosenberg, 1987, s.35). Anmärkningsvärt är dock att de utsända klostermedlemmarna ej utgick från Clairvaux, där Bernhard var stationerad, utan istället direkt från Citeaux. Vad detta skulle bero på har tolkats som att det vid tidpunkten skedde en stor expansion inom orden och nygrundandet av nya systerkloster till Clairvaux helt enkelt inte medgav att fler medlemmar därur kunde utkommenderas eftersom de var för få till antalet. Eftersom Citeaux-klostret var större och hade fler medlemmar, blev det också härur Herrevads nya invånare härstammade ifrån. Detta i sin tur gjorde att Herrevadskloster inte var systerkloster till Clairvaux utan istället dotter till Citeaux (Rosenberg, 1979, s.23).

Någon gång under året 1144 anlände en abbot, tolv munkar och nio konverser till sitt blivande hem på en hed invid Rönneå, kallat Herrevad, i vad som då var Danmark. Bygden hade de förutsättningar som ordensbröderna kände igen från sina egna hemtrakter och som var rätt klostermiljö enligt cistercienserna; här fanns avskildhet, betesmark till boskap, stora skogar, vatten i form av åar, bäckar och sjöar och inte minst all den odlingsbara marken (Skånes Hembygdsförbunds årsbok 1987/88, s.47). Bevarade dokument visar ingen exakt tidpunkt på året för anländandet utan bara att året 1144 fanns ”*Conuentus missus est in HERIUADUM*” (Den utsända församlingen finns i HERREVAD). Enligt tidigare forskning antas att detta har varit på våren eftersom det dröjer till den tolfte oktober samma år innan det finns dokument

som berättar att detta är datumet för ”*HERREVADS födelse och instiftelsedag*”, det vill säga den dagen som konventet gjorde sitt intåg och den ordensmässiga gudstjänsten tog sin början. Detta i sin tur betyder att det måste ha funnits ett kapell vid tidpunkten, som från den dag klosterbröderna anlände också måste ha hunnit byggas, vilket rimligen måste ha tagit månader i anspråk. Det är för övrigt osäkert vad som byggnadsmässigt fanns till ordensbrödernas förfogande vid anländandet (Rosenberg, 1987, s.40). I den helige Benedikts regel (Capitula IX) står följande att läsa;

En ny abbot må ej sändas till en ny plats utan att följas av minst 12 munkar [...] och utan att följande byggnader blivit uppförda; oratoriet, refektoriet, dormitoriet, gäststugan eller hospitet och portstugan på det att de kan tjäna Gud och leva i enighet med Regeln.

(Leroux-Dhuys, 2001, s.51)

Förvisso står det i regeln att oratoriet som byggnad skall finnas när församlingen anländer till sin nya ort, men detta har forskningen ifrågasatt och utgrävningar åren 1970-71 visar att grunden till en gård som skulle kunna ha funnits för ordensbröderna att bo i vid anländandet har legat på klostrets område. Därför har de också antagit att många av byggnaderna som enligt regeln egentligen borde funnits, helt enkelt har tillkommit efter församlingens anländande. Till sin hjälp antas också ordensbröderna vid tidpunkten haft god hjälp av dem som samtidigt byggde Lunds domkyrka, som invigdes av tidigare nämnde Eskil år 1145. Redan år 1150 skall kyrkan vid Herrevad stått klar, vilket forskare på senare år betvivlat då det rimligen borde tagit längre tid än sex år för att bygga en kyrka i storlek med domkyrkan i Lund, långt ut i obygd. Årtalet 1150 härstammar från en inskrift på en korstol i kyrkan som hittats vid utgrävningar av Herrevadskloster, men stolen skulle kunna vara av senare datum och därför inte vara helt tillförlitlig som källa. Däremot har en så stor del av kyrkan varit klar att det år 1150 trots allt skedde en invigning av kyrkan i Herrevad. I invigningsformeln ”til Aere for den hellige og udelelige Treenighed, den ubesmitede Jomfrue Maria og Alle Helgener” (Rosenberg, 1987, s.40) framgår tydligt att klostret invigdes till jungfru Marias ära, himmelens och jordens drottning, vilket stämmer väl överens med cisterciensernas omtalade Mariadyrkan (Rosenberg, 1987, s.40). Dock finns det ytterligare en inskription i munkarnas kor som härrör från år 1158 ”*MCL VIII fundatum est hoc monasterium*”. Enligt denna är detta året då klosterkyrkan grundläggs och grundläggandet skall ha utförts av ärkebiskop Eskil.

Vid flera tillfällen har Herrevadskloster grundat dotterkloster och således sänt ut munkar och konverser för att grunda dessa. Detta visar att det skett en jämn tillströmning av nya ordensmedlemmar till Herrevadskloster som fick medlemmar nog att skicka ut för att sprida Guds ord. Herrevad var det sextonde dotterklostret i raden till Citeaux och nu grundade de själv dotterkloster. År 1163 grundades Tvis kloster, år 1172 Holme kloster och år 1173 Løgum kloster, alla i Danmark, och därmed hade abboten från Herrevad visitationsrätt i de nya klostren (Riseberga Hembygdsförening, 1983, s. 302).

5.2 Hur såg Herrevadskloster ut?

Det finns inga ritningar eller målningar från tiden då klostret fanns som till fullo kan ge oss en fullständig bild av hur det såg ut. Men med hjälp av andra klostres bättre bevarade dokument, målningar från Herrevad från senare datum samt det faktum att de flesta cisterciensklöster följer ett visst schema i utformandet av byggnation menar forskare att en relativt klar bild över hur klostret på heden en gång sett ut är klargjord. De utförda utgrävningarna har också till stor del kunnat bekräfta att Herrevad haft mycket gemensamt med flertalet andra kloster byggda vid samma tid. En teckning gjord av Länsantikvarien Harald Olsson (Rosenberg, 1987, s.60) visar hur Herrevad förmodligen kan ha sett ut (se bilaga 1).

En stor fyrkant har utgjort grundtanken, med klosterkyrkan som upptog hela ena sidan. Från klosterkyrkans korparti utgick en flygel och den andra flygeln utgick från kyrkans förmak. Flygeln som utgick från korpartiet innehöll kapitelsal, auditorium och munkarnas arbetsrum. Flygeln som utgick från kyrkans förmak innehöll utrymmen som var konversernas, till exempel förråds- och verkstadsutrymmen och matplats för konverserna. Mellan de två flyglarna, parallellt med klosterkyrkan återfanns en byggnad innehållande matsal för munkarna, köksutrymmen, förrådsutrymmen och förmodligen en värmestuga. Utgrävningarna har i mångt och mycket även kunnat bekräfta att detta så även varit fallet i Herrevad. Största byggnaden förmodas givetvis klosterkyrkan ha varit. Likt andra cisterciensklöster torde kyrkan i Herrevad varit treskeppig med långa pelarrader som avdelare i kyrkrummet. Högaltaret fanns beläget i den stora korsarmen i den långdragna korsformade kyrkan. Här skall också flera sidoaltare ha funnits. Öster om koret fanns de officierande prästernas plats, presbyteriet. Från koret lär också en trappa lett upp till den angränsande flygeln avsedd för munkarna, där de hade sin sovsal, dormitoriet. Kyrkorummet var som brukligt i kloster

uppdelat i två delar. En främre del, som var munkarnas och en bakre del, som var konversernas. Det har också i anslutning till korpartiet funnits en utgång till sakristian innehållande utrymme för mässböckerna samt en utgång till munkarnas kyrkogård (Skånes Hembygdsförenings årsbok 1987/88, s.48). Mest intresse vid utgrävningarna har givetvis kyrkobyggnaden rönt. Konstaterat är att skalmurarna till kyrkan varit i sandsten, förmodligen brutit och hämtat från samma plats i Höör, där sandstenen till domkyrkan i Lund kommit ifrån. Kärnan bestod av gråsten och denna kunde munkarna finna på närmare håll, nämligen på Söderåsen. Vidare har utgrävningarna visat att måtten på kyrkan har varit häpnadsväckande stora. Med en längd på 53 meter och en bredd på 19 meter måste en gigantisk kyrka ha tronat på heden. Utseendet på taket har utgrävningarna inte av förståeliga skäl kunnat ge någon upplysning om, dock är det klargjort att taket var av bly när det 1605 togs bort, men troligtvis var det ej ursprungstaket. Förmodligen har taket varit platt, så som det varit på många andra cisterciensklöster, saknat torn, men haft en takryttare med en klocka som har kunnat ringas i inifrån kyrkrummet (Skånes Hembygdsförenings årsbok 1987/88, s.48).

I enighet med cisterciensernas klosterregler har kyrkorummet saknat utsmyckningar. Rena former och ett rent ljus genom de klara glasrutorna gav säkerligen salen det ljus munkarna eftersträvade för att bäst närma sig Gud. Det finns en apologi (försvarsskrift) från år 1124, *Apologi till Abbot Vilhelm av St. Thierry*, som talar om cisterciensernas kritik mot andra ordnars begär efter rikedom och innehav av ett överflöd av ögonfröjd;

Kyrkans väggar prålar med rikedom medan de fattiga hungrar. Dess murstenar är täckta av guld medan dess barn saknar kläder. Pengarna till mat åt de fattiga används till prydnader som skall förnöja de rikas ögon.

(Leroux-Dhoys, 2001, s.40)

Detta onödiga överflöd ville Cistercienserna ta avstånd ifrån och istället tjäna Gud med ett fattigdomsideal för ögonen. Därför skulle inte heller kloster och klosterkyrkor utsmyckas, eftersom det inte var för att behaga ögat dessa fanns. Det var den inre rikedom som var det viktiga och eftersträvansvärda.

På den innergård som bildades innanför klosterbyggnaderna och klosterkyrkan fanns fyra fyrkantiga gräsområden som tillsammans bildade en stor fyrkant. I mitten fanns en brunn eller bassäng där regnvatten samlades. I denna brunn tvättade munkarna sina kläder för att sen lägga dem att torka på gräset. Innergården hade också stor betydelse för meditation och

brunnen har tolkats som en symbol för ”Omfalos, jordens navel och centrum i kosmos. Genom denna punkt går världsaxeln, den andliga stege vars fot når ända ner i underjorden” (Leroux-Dhoys, 2001, s.60).

5.3 Munkarnas liv vid klostret

För de tolv munkarna och åtföljande nio konverserna torde energin och kraften de första åren på den för dem främmande platsen uteslutande gått åt till uppbyggnaden och inredandet av klostret. När detta väl var färdigt kunde munkarna mer och mer ägna sig åt bön, meditation, trädgårdsskötsel och inte minst studier. Särskilt studerades Bibeln, bibelböckernas och texternas historia. Enligt forskarna skaffade sig Herrevadskloster med tiden ett mycket väl sorterat bibliotek, med stort anseende ute i övriga Europa. På klostret fanns ett skriptorium, en skrivarverkstad, där avskrifter av heliga texter var den huvudsakliga sysselsättningen. Dessvärre finns idag endast en del av en bok bevarad från det då så välansedda bibliotek. Denna bok finns att beskåda på Det Kungliga Biblioteket i Köpenhamn. På försättsbladet finns inskriptionen ”St Mariae Herrevadensis” och skriften består av kommentarer till Moseböckerna (Rosenberg, 1987, s.34). Forskare är även överens om att det förmodligen funnits handskrifter av Saxo Grammaticus (dansk historiker och författare) i klostrets ägo och misstankar om att det var just på Herrevadskloster som manuskriptet till Saxos stora verk *Gesta Danorum* (danska rikets historia i 18 böcker till år 1185, betyder danernas bedrifter) handskrevs för att senare tryckas har även funnits. Enligt uppgifter fördes de återstående gamla munkböckerna år 1641 från Herrevadskloster till Köpenhamn, där ett fåtal hamnade på universitetsbiblioteket och dessvärre flertalet i kungens händer, som förmodligen använt dem till krutkarduser (Skånes Hembygdsförbunds årsbok 1987/88, s.162). Det finns en anekdot som talar om att Herrevadsklostrets pergament dels var eftertraktat och dels att det fanns gott om dem vid klostret;

[...] då en son till kung Kristian IV skulle gifta sig rekvirerade han från klostren kvarvarande pergamenter, eftersom det hade visat sig att sådana var särskilt lämpliga som förladdningar till fyrverkeripjäser. Hela vagnslaster av detta material fördes till Köpenhamn – sannolikt kom åtskilligt därav från Herrevadskloster.

(Skånes Hembygdsförbunds årsbok 1987/88, s.50)

Det ovan beskrivna visar att Herrevad hade stor betydelse beroende på munkarnas förmodade höga kompetens i skrivkonst och så småningom den danska kungamaktens utnyttjande av den samma.

Det går inte att kartlägga hur munkarnas liv såg ut mycket beroende på att de skriftliga källorna helt enkelt är för evigt omintetgjorda. Dock finns det via litteratur och dokument från andra cistercienskloster en god överblick över hur munkarna såg ut till klädsel och hur och vad de åt. Klädseln var mycket enkel och från början var det enligt statuterna (reglerna) helvit klädsel som gällde. Den vita kåpan skulle bäras utan underkläder, vilket måste ha vållat munkarna bekymmer nu boende i ett nordligt land med andra temperaturer än vad de var vana vid från sitt hemland. Så småningom ändrades klädregeln något och istället bar munkarna en kjortel av oblekt ylle, ett svart bälte, skapular med hätta och grå kappa. Den vita manteln var förbehållen att användas endast vid korbönen. På fötterna bar de skor tillverkade av grovt koläder. Munkarnas frisyrier vet forskarna mycket om eftersom det var regel att klippas regelbundet så att en tonsur bildades på huvudet, för att symbolisera Kristi törnekrona (Leroux-Dhuys, 2001, s.60).

Matintaget för munkarna reglerades starkt av Regeln och eftersom munkarna inte heller fick lämna klosterområdet under några längre perioder, torde det mesta som förekom på matbordet kunnat uppbibras inom klostret. I Regeln, kapitel.39 står följande (Leroux-Dhuys,2001, s.71);

För den dagliga huvudmåltiden anser vi att det räcker med två lagade rätter vid alla bord, så att den som inte kan äta av den ena rätten kan ta av den andra. Två lagade rätter är alltså nog för alla bröderna; om det finns frukt eller färska grönsaker, kan man också ha en tredje rätt. Ett drygt pund bröd är nog för dagen, vare sig man har en enda måltid (under fastan) eller både middag och kvällsmat. Alla skall avstå helt från kött av fyrbenta djur.

(Leroux-Dhuys, 2001, s.71)

Vanligast på matbordet i Herrevad har grönsaker och fisk varit, kött och fläsk fick enligt Regeln ej förtäras. Dock står det i Regeln, kapitel 36 att ”Dessutom skall de mycket svaga och sjuka få äta kött för att återfå hälsan” (Leroux-Dhuys, 2001, s.67) vilket föranleder ett antagande att kött trots allt fanns att tillgå vid klostren och att detta också innebar viss boskapsuppfödning. Brödet bakades på klostret av grovt mjöl. Vitt mjöl användes endast till bröd för de sjuka eller de som gästade klostret. Det finns arton olika grönsaker uppräknade som rekommenderade att odla vid kloster för att kunna användas vid måltiderna; lök,

purjolök, kål, svartkummin, persilja, körvel, schalottenlök, sallad, vitlök, rädisor, bondböner och ärtor (Leroux-Dhuys, 2001, s.67). Det finns inga fullständiga belägg för att alla sorterna odlats vid Herrevad, men eftersom alla utan tvekan klarar av klimatet i landet skulle det kunna vara möjligt att dra den slutsatsen. Förutom grönsaksodling hade också örtagården stor betydelse för cisterciensorden. Där odlades allehanda medicinalväxter och detta har stått modell även in i vår tid eftersom det intresserat naturmedicinen. Inga uppgifter finns om vad som odlades i Herrevads örtagård, men med exempel från kloster som grundats samtidigt kan ändå en förmodad bild av vad som förekom målas upp. Rosor som hade en nervlugnande effekt var vanligt, liljor som användes mot ormbett och vallmo för sårbehandling är några exempel.

Att munkarna inte alltid var lugna och fromma vittnar dokument om som visar att generalkapitlets övervakning av kloster inom orden ibland ledde till att disciplinstraff utdelades. Men det visar samtidigt att munkarna var människor av kött och blod som inte enbart delade dagen med Guds fromhet, utan också kände livet utanför gemenskapen som lockande. I dokumentet talas om hur kantorn från Herrevad ihop med abboten från danska Lögum kloster blir kallade till moderklostret i Citeaux för att dömas år 1191. Det de anklagades och således dömdes för var att de enligt uppgift skulle ha ställt till med oro och uppror bland munkarna på Herrevad;

Lögums abbot som upphetsat munkarna mot Faderabboten befalls att tillsammans med Herrevadklosters kantor åka till herren av Citeaux, abbed Guidos domstol för att stå till svars. Om de inte infinner sig kommer abboten att avsättas, kantoren utstötas ur orden. Munken Germanus förvisas till Esroms kloster och kantorens broder förvisas från Herrevadskloster till Sorø.

(Herrevadskloster, samlade dokument, utan sidanvisningar)

Dessvärre finns inte några vidare uppgifter om förseelserna, men de benämns som; Culpa grava, det vill säga att det var av grov art det som skett. Domen för de bägge blev att pryglas med rotting och att hädanefter varje fredag endast förtära vatten och bröd (Skånes Hembygdsförbunds årsbok 1987/88, s.51). Det finns även en notis från år 1241 där det berättas att en kormunk och två konverser från Herrevad som var på resa tog in på ett gästhus tillhörande ett cisterciensiskt nunnekloster. När kvällen sänkt sig och absolut tystnad skulle råda, smög helt sonika kormunken och konverserna iväg och besökte bykrogen. Där skall de enligt vittnesmål ha förlustat sig och intagit stora mängder dricka. Straffet för dem blev

prygling med rotting och att på fredagarna hädanefter endast på litet vatten och bröd (Rosenberg, 1987, s.52), ett vanligt förekommande straff kan tänkas.

5.4 Munkarna och samhället

Cisterciensorden var ingen missionerande orden såsom de efterföljande tiggardordnarna, men den hjälp munkarna och konverserna i Herrevad gav det omgivande samhället bör förmodligen ändå betraktas som just mission. De torde ha påverkat människor som levde nära inpå klostret, dels med sitt hantverksmässiga kunnande som säkerligen lärdes ut och blev till ett yrke för många i trakten, men givetvis även i religiöst avseende, då det var de som hade den gudomliga makten i sina händer. Detta visar sig också i att det vid medeltidens slut fanns över 400 gårdar i Herrevads ägo. Dessa hade skänkts klostret för att de skulle läsa själamässor över de avlidna tidigare ägarna. Munkarna och konverserna var för få för att kunna driva dessa gårdar själva och således ligger det nära till hands att anta att en stor del av bygdens befolkning också dagligen kom i kontakt med klostrets medlemmar, som arrendatorer till de gårdar som stod under klostrets ägo. Det var inte heller omöjligt att nya konverser rekryterades bland folk på bygden. De skulle äga en viss kristen kunskap men behövde inte avlägga munklöften, dock skulle de lyda klostrets regler. Moderklostret i Citeaux tillhandahöll arbetsledare, vilka besatt kunskap om såväl jordbruk, fiskodling, byggnadskonst, skinnbearbetning och senare papperstillverkning och inte minst tegeltillverkning. Detta fick de konverser från bygden lära sig och detta torde visa sig i att yrkena senare ärvs och därför består (Rosenberg, 1979, s. 24). Enligt ett beslut i generalkapitlet trycks det särskilt på att ett klostrets medlemmar absolut inte fick medverka vid byggnationer utanför klosterområdet (Skånes Hembygdsförbunds årsbok 1987/88, s.53-54). Att ett sådant beslut över huvud taget fattas föranleder en misstanke om att arbete utanför klostrets murar faktiskt var förekommande. Att munkorden i Herrevad hjälpt till utanför klostrets murar och därmed hade ett visst missionsintresse kan visa sig i att de varit delaktiga i byggnationen av medeltida kyrkor i socknarna runt Herrevad. Bäst belägg för detta är Gråmanstorps kyrka, som än idag finns i bruk, där både dopfont och ornamenten över gamla portvalv vittnar om medeltida stenmästarkonster och inte minst att kyrkan invigdes till jungfru Marias ära, såsom också klostret i Herrevad gjort (Rosenberg, 1987, s.58-59). Att dopfonten dessutom har en efterbildning av Simson-Delila-kolonnen i Lunds domkyrkas krypta, underbygger också misstankarna om att när domkyrkobygget stod klart år 1145 friställdes stenmästare dels till

byggnationen av Herrevadskloster och dels till byggnation av Gråmanstorps kyrka (Rosenberg, 1979, s.37).

Också annan tillverkning vid klostret hade och har fortfarande betydelse inte minst för slottsbyggnation och kyrkobyggnader i Skåne. När Herrevad brann år 1291 hade redan tillverkning av tegel startats vid klostret. Vid utgrävningarna har vad som tros vara ornamenterade golvtegel hittats både i kyrkan och vid den förmodade tegeltoften som finns på det forna klostrets ägor. Att klostret hade ett eget tegelbruk stöds också av en i bygden utbredd tradition som talar om en ”tegeltoft” norr om de forna klosterbyggnaderna. Och eftersom bygden har sådan lera i markerna som lämpar sig för tegeltillverkning pekar också detta på att så varit fallet (Rosenberg, 1987, s.145-147). Detta visar egentligen tre saker; att tegeltillverkningen verkligen hade utvecklats med inspiration från kontinenten där det ornamenterade golvteglet redan hade börjat användas samt att arbetsledare med kunskap om detta hantverk förmodligen nu fanns vid klostret. Men det visar också att vid restaurerandet av den nedbrunna kyrkan frångick munkarna lite av det regeln tidigare förespråkade, nämligen att det i kyrkrummet inte fick förekomma någon utsmyckning. De ornamenterade golvtegen vittnar om att denna tidigare så strikta regel nu ruckades på. Senare finns det omnämnt i dokument att Herrevadskloster skulle öka sin tegelproduktion och göra ugnen större eftersom de inte tillverkat den mängd som de var ålagda och därefter sända stora mängder tegel till bygget av Landskrona slott. Det finns ett kancellibrev bevarat från år 1555 som berättar;

Till Abbeden af HERRITZVAD. Da han icke har bränt mer end 12 000 mursten till Landzkrones Bygningsbehov skall han lade Tegeloven göre större och brände 60 000 mursten.

(Herrevadskloster, samlade dokument, utan sidanvisningar)

Under 1400- och 1500-talet börjar kungamakten i Köpenhamn att kräva allt mer av klostret. I dokument från år 1471 krävs att alla landets cisterciensklöster skall ställa upp med krigsfolk för att försvara landet, mest troligt har också Herrevadskloster fått ställa sådana till förfogande för att göra den allt starkare kungamakten till viljes. Byggnation av slott och fort kräver allt mer material och år 1493 omtalas det att Kung Hans ger Herrevadsklostrets abbot Herlog i uppdrag att hugga timmer på klostrets mark, detta skall sen levereras till Helsingborg där det ska skeppas över till Köpenhamn. Samme kung gästade Herrevadskloster år 1502, förmodligen för att kontrollera att klostret sköter sig och att det står rätt till med den värdefulla depån för både timmer och andra tillgångar. År 1535 kommer ytterligare krav från kungen enligt dokumenten. Nu är det öl som klostret skall producera och i 10 laster leverera till kungens

behov (Herrevadskloster, samlade dokument, utan sidanvisningar). Det finns ytterligare ett kancellibrev bevarat från år 1556, den 26 februari, som också det bygger på misstankarna om Herrevad som ytterst viktigt för kungamakten i Köpenhamn som ett ställe där hantverkskunnandet var ypperligt men också att naturresurserna på stället var goda och av bra kvalitet och därför efterfrågades till nybyggnation;

Befalning til abbeden af HERRITZVAD kloster att lade Jacob Brockenhus hugge tömmer ti Klosters skoge till en Hästemölla och anden bygging på Landzcrone slott

(Herrevadskloster, samlade dokument, utan sidanvisning)

Även politiskt har Herrevadskloster haft stor betydelse och förmodligen beror detta på den intellektuella status orden rönt. Det skall år 1305 ha skett en märklig sammankomst på klostret, som inte minst har betydelse för den svenska fortsatta historieskivningen. År 1302 hade Birger Magnusson krönt som Sveriges kung. Vid samma tidpunkt hade hans bröder Valdemar och Erik tilldelats hertigdömen, det uppstod missnöje hos bröderna och de sökte alliera sig med den danske kungen Erik Menved. Denne ville dock att förlikning mellan bröderna och den svenske kungen skulle ske och för att nå detta krävde den danske kungen att dokument som understödde en sådan förlikning undertecknades av alla parter. Som plats för undertecknades valdes det stora och rika klostret i Herrevad. Att förlikningen inte var varaktig vet vi från den svenska historien från Håtuna-leken och Nyköpings gästabud, men det visar att Herrevad haft en betydande plats på den för tiden politiska agendan (Skånes Hembygdsförbunds årsbok 1987/88, s. 54). Herrevadskloster hade alltså en betydande påverkan och delaktighet på såväl lokal som internationell nivå, vilket torde ha påverkat de boende i området i stor utsträckning.

5.5 Herrevadsklosters fall

Flera utvecklingslinjer som på 1300- och 1400-talet bidrog till nedgången i populariteten för klosterorden. Givetvis fanns även andra faktorer som påverkade, inte minst digerdöden borde ha uttunnat leden. Oroligheter i Europa, med ständigt pågående krig gjorde kontakten mellan de avlägsna klostren och påvemakten i Rom ansträngda och vissa tider omöjliga. Det var svårt för abbotar att framföra sina klagomål och skulle de lyckas, lyssnade visserligen påven, men

det ledde sällan till någon åtgärd, klostret var ofta utlämnat till sig själv att besluta. Klosters växande rikedomar i form av gårdar och mark utarmade områdena runt det och klostret blev innehavare av näst intill all mark i trakten runt klostret. Detta ledde i sin tur till att nya arbetsuppgifter för att kunna mäta med de stora jordegendomarna blev en realitet. Med en mindre andel tillströmmande medlemmar fick utomstående anställas för att sköta de nya uppgifterna, dessa blev ett främmande inslag i klosterlivet och den innan restriktiva fromheten fick stryka på foten. Dock hade klostret fortsatt stor makt. Detta började störa inte minst biskoparna som såg hur de hade mindre makt än klosterfolket, ibland ledde det till öppen konflikt och inte sällan försökte klostret söka hjälp från Rom, med skiftande resultat. Inte bara biskoparna hungrade efter ökad makt, också kungamakten ville se sig själva som ensam makthavare. Genom att belägga klostret med skatter och ständigt begära varor och tjänster av dem, försökte kungamakten begränsa klostrets makt, detta syns inte minst i de bevarade dokument ovan som vittnar om dessa ökade krav. Den växande adeln ville också de ha sin bit av kakan och såg donationerna av mark till klostret som ett hot mot deras möjligheter att tillväxa och bre ut sig och på så sätt skaffa sig mer makt. Det blev samtidigt omodernt för aristokratin att skicka sina söner till klostret som munkar eller som konverser, deras kunnande behövdes på andra ställen i ett växande samhälle där religionen allt mer tappade mark. Samtidigt som denna maktkamp mellan de stora aktörerna förändrades alltså människors syn på religionen. De började tappa tron på att det skulle hjälpa med att få klosterfolket att läsa själamässor över de döda, de misstrodde att detta kunde skaffa dem fördelar i livet efter detta (Skånes Hembygdsförbunds årsbok 1987/88, s. 52-53), förändringens vind började blåsa. Faktumet att andra klosterordnar också börjar göra sig gällande och konkurrerar med cistercienserna har säkerligen en stor del i det sjunkande cisterciensiska skeppet Herrevad.

År 1536 nådde reformationen Danmark och klostret drogs in till staten. Dock satt abboten Lauritz kvar som ansvarig för klostret, visserligen påtvingat omvänd till protestantismen, men ändå kvar i tryggheten i sitt kloster. Beskedet om att de munkar som ville bli kvar också fick bli det och fortsätta sin gärning vid klostret och fortsätta sköta om ägorna möttes säkerligen till en början med viss glädje. Kravet att istället predika evangelium torde trots allt så småningom börjat avfolka klostret eftersom tron inte kunde förändras över en natt. Inga nya munkar eller konverser kom nu heller för att hjälpa till med driften av det fornstora klostret. All egendom stod under kungens bestämmande och makten var därmed förflyttad från klostervärlden till den kungliga. I trettio år försökte abbot Lauritz upprätthålla livet för de kvarvarande och med mycket möda och i begynnande nöd tog också skötseln av klostret

stryk. De mer och mer tömda klosterbyggnaderna tilldrog sig allehanda löst folk, vilka de få kvarvarande tog under sitt beskydd som Guds soldater de trots allt var. Abboten beskylldes för att inte kunna skapa ordning och inte heller upprätthålla en moral som förelåg en kyrkans man, han avsattes eftersom förfallet var ett faktum. År 1565 överlämnas klostret i förläning till Sten Bille och därmed var Herrevadsklosters religiösa och kyrkliga historia över. Abbot Lauritz fick på nåder ändå stanna kvar vid klostret och förmodligen därmed ansvarig för den andliga delen för Bille-släkten på plats. Det finns dokument som visar att så förefaller vara riktigt;

Konungen befalle med anledning af det ogudaktiga Lefwerne, som der fördes, Sten Bilde att taga klostret under sin wärjo från abboten Lauritz. Denne skulle förses med nödigt underhåll, sång, läsning och annan kyrkotjenst widmagthållas och föreskrivet antal prester, djekner och peblinge underhållas, men allt överflödigt folk avlägsnas.

(Herrevadskloster, samlade dokument, utan sidanvisning)

År 1572 avlider abbot Lauritz och hans gravsten finns kvar på klosterområdet. På stenen står; ”Herr Abbot Lauritz som døde 30 octobris 1572”, dock är stenen flyttad och under denna vilar idag alltså inte den siste abboten vid Herrevad (Rosenberg, 1987, s. 65-66).

Även om Herrevad som kloster var definitivt slut då Sten Bille flyttade in och en ny era för det forna klostret tog vid, är det av yttersta intresse att trots allt följa klostret ännu en tid. Det är nämligen då det visar sig hur framför allt hantverkskunnandet som lärts ut via klostermedlemmarna nu blev till nytta för en bygd som utan detta inte gått den ljusa framtid till mötes som historien i slutet visar vara en realitet. För att få tillbaka klostrets forna glans krävdes stora restaureringsinsatser. Bille som enligt uppgifter var en driftig och initiativrik man drog nytta av och engagerade många av traktens hantverkskunniga män för arbetat att återställa byggnaderna. Kunnandet inom en mängd olika områden dessa män besatt, hade de tack vare klosterorden fått till skänks. Förutom att återställa klostret grundade Bille också olika mycket viktiga industrier, mest känt är ett glasbruk och kanske framför allt ett pappersbruk. Pappersbruket, Klippans Finpappersbruk, startades år 1573 och är än idag verksamt på samma ställe. Det kunnande hos de första anställda måste till viss del ha tagits tillvara bland de forna klostermedlemmarna som hade rätt kvalifikationer. Utan deras hjälp skulle inte Klippan hamnat på kartan över skickliga papperstillverkare. Etablerandet av en stor pappersindustri ledde också till att bygden klarade sig bra under nödåren långt senare då miljonen människor i Sverige valde att utvandra till Amerika. Tack vare pappersbruket på orten levde inte folket där i den nöd som annars rådde i Sverige. Ett betydande vittnesmål om

storheten i Herrvads glas- och papperstillverkning och inte minst hur betydelsefull Sten Bille kommit att bli för bygden, har författats av Tyko Brahe som 1573 vistades långa perioder vid det forna klostret. Att han befann sig här hade sin förklaring i att Sten Bille var morbror till honom. Förklaringen till varför han befann sig här skall ha varit en uttalad dragning till stället och traktens omtalade skönhet. Det förmodas att dikten han skrev har använts vid någon högtidsdag vid Herrevad;

Sten, en ättling av Billarnas släkt, den anrika, gamla släktens stolthet och glans Herrevad innehar
nu Sten, en prydnad för fäderneslandet, för rätten ett skyddsvärn; råheten, slagen med skräck,
flyr för hans mäktiga hand; konstrika glas – ej skönare fås från Venedig – han gjorde vilka i
skimrande glans lika den klara kristall; papperstillverkningens konst, den frejdade, dittills av
ingen övad hos oss i vårt land, Bille väckte till liv.

(Rosenberg, 1987, s.79)

Herrevad förekommer i ännu ett avseende förknippat med Tyko Brahe och detta är betydligt mer uppmärksammat i astrologiska kretsar, där vi känner Tyko bättre. Tydligen hade han redan innan dikten skrevs år 1573 vistats en del hos sin morbror vid Herrevad. I Tyko Brahes bok *Stella Nova* (Nya stjärnan) som utkom år 1572 beskriver han upptäckten av stjärnbilden Cassiopeia, som skall ha upptäckts vid ett av hans besök på Herrevad (Rosenberg, 1987, s.79).

Kungamaktens krav på det forna klostret fortsatte och oförtrutet krävdes av Bille att han skulle avverka skog för att sända virke till allehanda byggen, både båtar och slott. Han skulle slakta kreatur och fiska stora kvantiteter för att mätta kungen och hans stora sällskap vid Köpenhamns slott. Bille var långa perioder ute i krig och skadades slutligen svårt i strid, han drogs med ohälsa efter detta och återhämtade sig aldrig. Vid tiden för nyår år 1586 dog han i en släde på väg till Köpenhamn. Våldigt dramatiskt skall han ha bekänt sin starka tro på ”den korsfäste Jesus” innan dödsögonblicket och detta kan ha sin upprinnelse i de långa perioder han vistats på sitt Herrevadskloster och därmed blivit starkt påverkad av de kvarvarande klostermedlemmarna, inte minst abbot Lauritz som länge delat Billes tid på det gamla klostret (Rosenberg, 1987, s. 82). Förläningen övergick efter Sten Billes frånfälle till hans änka Kirsten Lindenow som fick denna på livstid. Kraven från kungen i Köpenhamn var fortsatt lika krävande men trots detta styrde Kirsten sitt Herrevad med god hand. Hon skall ha varit mån om ortsbefolkningen och upplät till dem både mark och gårdar att förfoga över. Efterträdde henne som förläningsman gjorde sonen Anders Bille. I motsats till sin mor var han

känd som bondeplågåre och osedlig i sitt leverne. När hans trolovade dog inledde han ett förhållande med sin mors kammarjungfru, en bondeflicka från trakten som hette Karin Henricson, med henne fick han fler barn, barn som aldrig blev accepterade som hans. Anseendet som osedlig kommer av att han lät tillverka sängstolpar i form av Adam och Eva och att tapeterna i sovrummet skall ha varit föreställande nakna kvinnor. Kungen fortsätter att sända krav om timmer till sina byggen. I ett brev till Anders Bille i november 1619 finns en förteckning på hur mycket timmer som skall huggas och att detta skall särskilt noga utväljas för ändamålet. Timret skulle användas för att tillverka hjul, lador och annat vid Kronoborg slott i Helsingör, vilket fortfarande idag står vid sundet (Rosenberg, 1987, s.86). Det finns ingen säkerställd uppgift om Anders Billes dödsdag, men forskare antar att år 1633 då en ny förläningsman övertar Herrevad också är det år då Anders avlider. Fram till dess att Skåne blir svenskt innehar flera olika herremän förlänningen vid Herrevad och förfallet breder ut sig. Kraven från kungen blir tyngre och missnöjet inte minst hos bönderna i trakten ökar eftersom de inte får betalt för det hårda arbete de lägger ner för att behaga kungen. År 1658 övergår Herrevad i svensk ägo och år 1660 övertas förlänningen av Hans Christoffer von Köningsmarck, vilken spelade en avgörande roll som svensk överbefälhavare som ledde stormningen av Prag år 1648. Där plundrades Strahovsklostret och ett krigsbyte som än idag väcker starka känslor tas av svenskarna, Silverbibeln. År 1691 vid Karl XI:s indelning övergick Herrevad till att bli översteboställe vid Skånska kavalleriregementet och en ny era tog sin början vid det forna klostret. Mängder med byggnader hade fått förfalla genom åren och detta passade Karl XI alldeles ypperligt som krävde att byggnadsmaterial till en kyrka i hans ära skulle plockas uteslutande från rivningsmassorna efter Herrevads klosterkyrka, kyrkan som byggdes till hans ära finns i Malmö och fick namnet Caroli kyrka, denna finns än idag att bevista (Rosenberg, 1987, s. 105).

6. Diskussion

Denna diskussion kommer att göras för att binda ihop det stora med det lilla och därigenom få en tydligare bild av vad Herrevadskloster haft för betydelse för bygden och människorna där. Men även att försöka peka på det som än idag finns kvar, som till stor del har klosterverksamheten att tacka för mycket. Detta i sin tur blir därmed svar på de frågor som inledningsvis ställdes i uppsatsen, vilka genom den grundliga djupdykningen i klosterorden samt vad denna gjort för bygden kan anses ha fått sina svar. Alltsammans kommer att sammankopplas med Bourdieus tankar om ekonomiskt, socialt och kulturellt kapital.

Det finns tre väldigt betydande faktorer som leder till att ett kloster anläggs i Herrevad vid foten av Söderåsen. Det första är givetvis grundandet av en klosterorden i Citeaux, söder om Dijon i Frankrike, den som kom att bli Cisterciensorden. En orden som tog avstånd från det ökade storhetsvansinne de ansåg kyrkan och tidigare klosterordnar hade hamnat i. De ville återgå till det gamla eremitidealet, de ville återgå till ett fattigdomsideal där närheten till Gud och kärlek till livet var det enda riktiga. Genom att införa ett mer avskalat leverne där kroppsligt arbete åter igen blev viktigt ansåg de sig närma sig Gud på ett sannare och mer förtjänstfullt vis. Viktigast för Cistercienserna men även för kyrkohistorien i stort blev Bernhard av Clairvaux, som genom sitt mer radikala tankesätt visade vägen för mängder med män att träda in i munkväsendet, och så småningom även kvinnor som trädde in i nunnekloster. Hans omsorg om de som hade det svårt, var fattiga och var i nöd visade sig i flera vassa uttalanden som kritiserade det han menade var fel sätt att tjäna gud, så som kyrkan enligt honom behandlade dem han värnade om. Hans kärlek till livet och kärlek till människan visade sig också i att han ansåg en Mariadyrkan vara rätt väg att gå. Denna himmelska drottning var inte bara Jesu moder utan också hon gudomlig och värd att dyrka. Därför vigdes kloster och kyrkor i hennes ära. Denna Bernhard av Clairvaux blev nära vän med ärkebiskop Eskil, den som förutom Cisterciensorden blev ytterligare en betydande faktor i Herrevadsklostrets historia. Utan denna Eskils medverkan hade inte platsen för anläggandet av ett kloster på den skånska landsbygden blivit möjlig. Enligt legenden var det också genom en uppenbarelse av jungfru Maria han fick idén att grunda kloster till hennes ära i sina hemtrakter. Som innehavare av mark i det nämnda området, där förutsättningarna var ideala, kunde han också medverka till att klostret byggdes. Områdets placering är den tredje och sista betydande faktorn till varför klostret byggdes just där. Dels stämde platsen väl överens med

kravet att cisterciensklöster skulle anläggas i avlägsna och obebodda trakter, ibland talades om ödemarker, dock var inte trakten helt avskuren från en utomstående verklighet och med åren kom också närheten till orterna närmast klostret att öka. Denna närhet ökade inte minst hela traktens ekonomiska kapital i form av att bli en mycket betydelsefull plats för kungar och herremän. Men också det sociala kapitalet för de kringboende som tack vare klostrets varande fick dels kunskapen om betydelsefulla hantverk och dels deras möte med för dem betydelsefulla människor med en närhet till Gud. Platsen uppfyllde också kravet på att det skulle finnas vatten i närheten, här fanns både sjöar, bäckar och inte minst Rönneå. Vattnet var viktigt för klosterorden när de för eget bruk behövde anlägga kvarnar, för renligheten och för fiskodling. I begreppet ödemark överfördes för cisterciensernas del detta till att betyda skogen och de kallades också skogsorden eller skogsmunkarna. Skogens stora betydelse tillgodosågs i Herrevad på Söderåsens norra sida, en gränstrakt mellan ås, slätt och skog. Jordmänen i trakten lämpade sig väl för munkarnas ekologiska självhushållning då den på grund av ett tidigare vulkaniskt område gjort jorden basisk istället för sur, vilket är en stor fördel vid odlandet av denna. Tillgången till byggmaterial till klostrets byggande fanns runt hörnet i form av sand- och gråsten på åsen, men också tillgången till det skogen skänkte i form av utmärkt timmer av olika träarter. Och inte minst tillgången till lera i markerna kom att göra stor påverkan på bygdens ekonomiska kapital, då tegeltillverkningen skänkte stora framgångar många år framöver.

Till denna avlägsna plats anlände år 1144 en abbot, tolv munkar och nio konverser för att börja sitt liv som Guds soldater långt hemifrån. Det är bara fantasin som kan föreställa sig hur svårt detta måste ha varit för dem, att inte kunna språket, inte känna sig hemma i ett mycket kyligare klimat än vad de var vana vid och att göra sig hemmastadda i en trakt där klosterlivet var okänt. Klostret de byggde var dotterkloster direkt till Cîteaux och inte till Clairvaux, där Bernhard av Clairvaux var abbot. Detta har forskningen tolkat som att det vid tidpunkten helt enkelt skedde en stor expansion och vid Clairvaux fanns för få munkar och konverser att tillgå för ytterligare nyetableringar, därför fick de nya invånarna i Herrevad utvandra ur Cîteaux som hade ett större antal medlemmar. De första åren gick förmodligen all energi till att bygga det som skulle bli ett stort kloster, inreda det samma, utföra sina förpliktelser mot Gud och att anlägga en självhushållande klosteromgivning. Om hela klosterkyrkan var fullständigt färdig år 1150 eller endast delar av den är forskningen oense om, eftersom det finns olika inskriptioner från olika år hittade vid utgrävningarna. Det borde tagit mer än sex år i anspråk att bygga denna gigantiska anläggning med dåtidens resurser, ändå sker en invigning av

kyrkan det nämnda året, denna utförs slutligen av ärkebiskop Eskil som alltså var betydelsefull för Herrevad. Invigningen sker till jungfru Marias ära och följer alltså gängse tradition inom Cisterciensorden. För eftervärlden finns dessvärre inte ritningar eller målningar från tiden då klostret fanns, det som får ligga till grund är ritningar från andra cistercienskloster som bevarats för eftervärlden. Dessa följde oftast ett gemensamt schema och såg snarlika ut. Också målningar gjorda av Herrevad från senare århundrade visar så pass mycket att forskaren känner sig något så när övertygad om att schemat också varit gällande i Herrevad. Mest tillförlitligt torde resultaten från företagna utgrävningar i området vara. Genom dessa finns exakta uppgifter om framför allt klosterkyrkan som varit det arkeologerna mest intresserat sig för, dock är osäkerheten stor gällande takets utseende och dess beklädning. Med hänvisning till Regelns strikta bestämmelser angående utsmyckning har således också detta antagits ha gällt Herrevadsklostrets kyrka. Det nordiska ljuset och den avskalade stilen är inget som vi som nutidsmänniskor uppfunnit, detta var i allra högsta grad en realitet även i medeltidens klostervärld. Inga utsmyckningar fick förekomma, det skulle vara rena putsade stenväggar och ljusinsläpp genom ett klart ofärgat glas. Ljuset var viktigt i kyrkorummet, det påminde om Guds rena värld. Utgrävningarna som företagits har gett oss en uppfattning om den gigantiska storlek klosterkyrkan har haft, med sina 53 meter i längd och 19 meter i bredd måste den ha stått som ett uppseendeväckande monument på heden intill Rönneå och onekligen utgjort en stark påverkan på ortsbefolkningen. Med murar som helt inhägnade munkarnas värld måste klostret även ha lockat de intillboende till fantasier om hur livet där inne tedde sig. Hade de kunnat titta in hade de sett en klostergård med en klosterbrunn där munkarna i uppsamlat regnvatten tvättade sina kläder för att sen lägga dem på tork på de fyrkantiga gräsområdena. De hade också fått se munkarna meditera och be, men kanske också se dem med nedböjda huvud arbeta i köksträdgården eller örtträdgården. Hade de kunnat titta in i klostret hade de fått se de intellektuella munkarna arbeta med avskrifter av heliga skrifter, de hade fått se ett av Europas mest ansedda bibliotek med viktiga handskrivna verk. Med tanke på munkarnas höga intellektuella bildning hade de gentemot omgivande samhälle, men också gentemot konverserna, ett betydligt högre kulturellt kapital. Konverserna fick inte lära sig läsa utan var tvungna att lära sig böner och sånger utantill. Denna avsaknad av kunnande i läs- och skrivkunighet placerade dessa i ett underläge gentemot de kulturellt mer rika munkarna.

Hade omgivningen kunnat betrakta munkarna äta hade de fått se hur en kost bestående av grönsaker och fisk intogs. Vilka grönsaker som odlades specifikt vid Herrevad finns det ingen

uppgift om, men enligt cisterciensernas rekommendationer kunde det bestå av lök, purjolök, kål, sallad, rädisor och annat, eftersom klimatet i Skåne tillåter odlande av dylikt kan det varit detta som fanns på bordet vid måltiderna. Vid cisterciensklöster på kontinenten var det vanligt att klostret upprättade saluhallar där de sålde sina odlade grönsaker och örter till ortsbefolkningen. Om detta varit förekommande i Herrevad går inte att belägga, men om så varit fallet kan detta ytterligare byggt på klostrets ekonomiska kapital. Inte i form av pengar i så stor utsträckning utan snarare att de ökade på sin stora betydelse för omgivningen. Men det gjorde också att bygden fick ett större utbud av mat än andra bygder utan ett stort kloster fick. Det blev en bygd där de boende var välmående och kände sig trygga med Guds soldater som skyddande välgörare.

Brödet som bakades vid klostret var uteslutande bakat på grovt mjöl, vitt mjöl användes bara vid bakandet av bröd till gästande på klostret. Kött var strängeligen förbjudet såvida inte köttet behövdes för att hämta nya krafter vid sjukdom. Trots förbudet att äta kött skedde viss boskapsuppfödning för skinnets skull, det behövdes till att tillverka skor och pergament av. Beredningen av skinn för såväl skoläder som pergament kräver garvare, detta har för bygden haft en fortsatt stor betydelse. Kunnandet i hanteringen av skinn kan ha funnits i stor utsträckning i bygden och också gått i arv, möjligen var det därför det i bygden många år senare startades en läderfabrik. Hanteringen och beredningen av fint skinn var vida känt och kanske har det sin förklaring i att kunnandet i hantverket var stort på platsen. Också tegeltillverkningen kan ha liknande historia. Redan då klostret var verksamt skedde bevisligen tegeltillverkning där. Vid återuppbyggandet av det eldhärjade klostret år 1291 användes tegel. Marken runt om i trakten lämpar sig ypperligt bra för att bryta lera i, dessa två komponenter kan ha haft betydelse för bygden. I närliggande Klippan har under många år funnits ett stort tegelbruk och antagandet att hantverkskunnandet att bränna tegel kan ha sina rötter hos munkarna i Herrevad behöver inte vara så långsökt. Det är ett hantverk som mycket väl kan ha gått i arv genom generationer och kommit bygden till gagn under hundratals år. Inte minst är det lätt att dra paralleller till den på orten idag kända St. Petri kyrka. Detta är en modern kyrka byggd på 1960-talet, helt i tegel. Dock är detta tegel varken brutet eller tillverkat i Klippan, men betydelsen genom århundrade av att bygga i tegel i bygden går igen i detta världsberömda byggnadsverk. Detta gör att teglet skänker såväl ekonomiskt, socialt som kulturellt kapital än idag.

Sist bör också papperstillverkningen nämnas då denna fortfarande i motsats till de andra är verksam. Sten Bille grundade Klippans Finpappersbruk år 1573. Även om klostret vid

grundandet inte längre var verksamt som kloster fanns kunnandet bland de kvarvarande medlemmarna och kanske även bland folk boende i trakten som allt mer hjälpt till vid klostret. Bille fortsatte egentligen bara något som redan torde ha funnits innan klostret till sist gick i graven. Detta har i förlängningen bidragit till att bygden har nått högre kulturellt kapital eftersom nya yrken växt fram som har blivit till nytta för de boende. Ett högre ekonomiskt kapital eftersom det tillfört bygden en nybyggar- och företagsanda som märks in i våra dagar. Men det har också givit ett högre socialt kapital då de utomstående lärde känna och kom i kontakt med en annan klass än sin egen.

Det finns dokument som vittnar om att fromheten inte alltid var för munkarnas ögon, det talas om uppvigling bland klostermedlemmarna men också munkar som på resa förlustat sig med för mycket dricka. Straffen lät inte vänta på sig, utan prygel med rotting och endast vatten och bröd att äta kunde bli summan av att bryta mot reglerna. Detta visar ändå att klostermedlemmarna inte var mer än människor och en liten skymt av deras liv kan skönjas. Men det visar kanske framför allt att även om klostermedlemmarna gentemot omgivningen besatt ett högre kulturellt kapital stod de också själva lägre i hierarkin i jämförelse med makten generalkapitlet i Cîteaux innehade. Genom att tilldömas straff och ibland också förskjutas ur klostren förlorade munkarna inte minst en del av sitt sociala kapital eftersom de som straffade hamnade utanför gemenskapen.

Trots att det för munkarna enligt generalkapitlet var förbjudet att arbeta och vistas utanför klostrets murar, antyder en sådan uppmaning från generalkapitlets sida att så ibland ändå skedde. Det finns det inte minst bevis för i byggandet av Gråmanstorps kyrka i trakten som har sina anor från 1100-talet och förmodas ha haft bygghjälp från klostret i Herrevad. Bevisen talar också för sig själv när dopfunten i samma kyrka har en avbildning av Simson-Delila-kolonnen som finns i Lunds domkyrkas krypta. Detta antyder att också bygghjälp från det vid tiden färdigställda bygget i Lund nu skyndade till och var behjälplig både i Herrevad och i Gråmanstorp. Också faktum att Gråmanstorps kyrka är invigd i jungfru Marias ära talar för detta. Under denna period växte Herrevad och grundade själv dotterkloster, tre stycken i Danmark kom det att bli. Som moderkloster med egna döttrar ökas det ekonomiska kapitalet för Herrevad som blir aningen mer betydelsefullt och få visitationsrätt som ytterligare bevis på sin överhet.

På 1400- och 1500-talet började den allt mäktigare kungamakten ställa allt högre krav på klostret. Behovet av material till byggnationer av såväl slott som fartyg krävde inte minst

otroligt stora mängder timmer. Den stora tillgången samt den höga kvaliteten på timmer från Herrevad satte klostrets invånare på allt tuffare prov för att leva upp till det som kungamakten krävde av dem. Trots detta var klostret fortsatt en viktig kugge i ett politiskt spel, det var här viktiga dokument skrevs under och inte sällan besökte herremän och också kungar klostret. Detta om något måste ha rönt ett stort intresse från Ortsbefolkningen och det har säkerligen också gett bygden ett anseende som en viktig del av landet.

Nedgången för klostret kom att bero på flera olika faktorer som alla på sitt sätt bidrog till att sätta punkt för den 400 år långa period av fromhet på heden. Egentligen började nedgången redan på 1300-talet då digerdöden säkerligen bidrog till att tunna ut leden. De ständiga oroligheterna i Europa gjorde också att avståndet mellan klostret i norr och moderklostret i Citeaux och inte minst påven i Rom blev oändligt mycket större än innan, att nå fram med önsknings eller kritik blev näst intill omöjligt. Påvemakten hade också tappat viljan att hjälpa sina avlägsna klosterbröder då det fanns viktigare och mer krävande uppgifter att ta itu med på närmre håll. Klostren fick mer och mer klara sig själva, vilket de också gjorde så gott det gick. Deras rikedomar i form av jordegendomar och gårdar växte och detta i sin tur retade upp biskoparna som såg sig ha mindre makt och mindre att säga till om än klosterordnarna. Det ledde till öppen konflikt där klostret försökte slå ifrån sig. Klostrets ökade innehav av mark och gårdar i kombination med att tillströmningen av nya medlemmar gjorde att utomstående fick anställas för att klara av klostrets drift, detta blev främmande inslag i klostret och fromheten sattes också den på prov. Kungamakten fortsatte att ställa krav om att varor och material skulle rekvireras från klostret, även de såg sin maktposition hotad och gjorde allt för att ta denna från både orden samt biskoparna. Ytterligare en maktkamp kan vara det som ledde till nedgången för Herrevadskloster och Cisterciensorden och det var adeln som också den ville ha större makt. Tidigare hade adeln skickat sina yngsta söner att bli munkar vid ett kloster, nu när tiderna blivit bättre kunde de få de karriärmöjligheterna på annat håll, därför tunnades leden ut allt eftersom i klosterleden. Detta visar att det kulturella kapitalet nu hittade nya vägar, klostergemenskapen var inte längre den enda vägen till ett ökat kulturellt kapital.

Men också klostrets rikedom i jordegendomar och gårdar störde adeln som ville se en egen tillväxt och därför tyckte att klostret roffat åt sig för stora arealer. Som om inte detta var nog förändrades också människors syn på religionen, de hade börjat tappat tron på att det skulle löna sig att donera sin mark till klostret eftersom de inte längre i samma utsträckning trodde att självmässor kunde hjälpa dem i nästa liv. För munkarna och klostret i Herrevad betydde detta att synen på dem som innehavare av stort socialt, kulturellt- och ekonomiskt kapital nu

började förändras. Eftersom det blev svårare och svårare att locka nya medlemmar blev klostret tvingat att plocka folk utifrån, som kanske inte passade in i fromhetsidealet. Omgivningen såg det sociala kapitalets förfall inträda samtidigt som utomstående tog plats bland de innan så tillbakadragna munkarna. Klostrets ekonomiska kapital blev allt eftersom sämre beroende på att färre och färre skänkte mark och gårdar till dem, klostret expanderade inte längre. Det kulturella kapitalet tappade mark samtidigt som människor tappade tron på att Gud kunde hjälpa dem i livet efter detta, munkarnas tidigare allmänt accepterade sanningar ifrågasattes och förkastades allt mer. Sist måste också andra klosterordnars grundande nämnas, dessa lockade munkar till sig och färre och färre sökte sig till det asketiska leverne som levdes bakom murarna på Herrevad.

Då reformationen nådde Danmark år 1536 drogs också klostret in till staten men abboten fick sitta kvar med krav på sig att konvertera. När den siste abboten Lauritz avsattes efter att ha anklagats för att inte kunna sköta klostret och att det på platsen levdes omoraliskt liv gick klostret definitivt i graven år 1565, då det förlänades till Sten Bille. Abbot Lauritz stannade dock kvar på klostret och höll i den andliga delen av underhållet för Bille-släkten på plats. Abboten avlider år 1572 och får sin sista vila i jorden vid sitt Herrevad. Även om klostrets historia tar slut här så lever stället vidare utan några Guds soldater att vaka över sig och nya stora män tar plats. Inte minst har Tyko Brahe befunnit sig perioder på plats. Han till och med upptäcker en av sina stjärnbilder Cassiopeia ute på klostergården på Herrevad och om detta har han skrivit i sin bok Stella Nova. Han har hyllat Sten Bille i en dikt där det framkommer tydligt hur Sten Bille besatt såväl socialt, kulturellt- och ekonomiskt kapital. Socialt kapital på grund av att många såg upp till honom och att han var av en betydelsefull släkt med makt. Det kulturella kapitalet på grund av hantverksskunnandet i hans företag, vilket han tack vare munkarna och konverserna vid det forna klostret gjort till sitt. Det ekonomiska kapitalet visade sig öka allt mer ju större utvidgning som skedde i företagen och efterfrågan på den goda kvaliteten ökade anseendet.

Bille-släkten sitter kvar flera år men är hårt pressat av kungamakten. Det är fortsatt krav om att leverera timmer, skogen vid Herrevad måste ha gallrats ut väsentligt under dessa århundraden. Timmer och tegel från Herrevad finns förvissa att beskåda än idag på Kronoborg och Landskrona Slott. När klosterkyrkan efter att ha förfallit i årtionden slutligen revs krävde Karl XI att en ny kyrka skulle byggas till hans ära av rivningsmaterialet från klosterkyrkan, den kom att byggas i Malmö och fick namnet Caroli kyrka, det forna klostret lever i den bemärkelsen ännu idag kvar.

7. Sammanfattning

Avslutningsvis skall uppsatsen knytas ihop genom en kort och enkel sammanfattning av såväl klostrets uppgång och fall som den teoretiska aspekten kopplad till det skrivna.

7.1 Sammanfattning av klostrets uppgång och fall

Herrevadsklosters 400 år som verksamt kloster hade sitt ursprung i tre betydelsefulla faktorer. Först och främst var det grundandet av Cisterciensorden med ett fattigdomsideal för ögonen i Cîteaux i Frankrike, som kom att bli moderkloster till Herrevad. Det andra är ärkebiskop Eskil, som var god vän med den för Cistercienserna betydelsefulla Bernhard av Clairvaux, innehavare av den för klostret i Herrevad upplåtna marken och inte minst betydelsefull kyrkoman i området och därför en man med stort inflytande. Det tredje var omgivningarna där klostret kom att trona, som var perfekt för ändamålet. Med start på 1100-talet kan spår följas in i våra dagar. På platsen byggdes något som kom att bli ett av de mest betydelsefulla platserna för såväl andlig rekreation, mötesplats för kungar och herremän samt en grund för en bygd som tack vare klostrets varande klarat sig bra genom århundradena då klostret skänkte såväl trygghet som hantverkskunnande till de omkringboende. Hantverkskunnandet fördes vidare genom generationer och än idag finns det spår av det klostermedlemmarna en gång startade. Klostret var betydelsefullt under många år för att senare på grund av flera olika faktorer tappa i betydelse eftersom andra aktörer än kyrkan tog över makten i samhället. Också införandet av reformationen gjorde att de som tidigare ansetts vara utsedda av Gud, inte längre hade den betydelsen varken för folket eller för samhället i stort. Nya aktörer tog över driften av det forna klostret, inte heller de utan betydelse, men andligheten fick se sig besegrad och på 1500-talet gick Herrevadskloster i graven. Ändå står resterna av det kvar på heden och ser ut att lida då det numera fått fortsätta förfalla. Ett förfall som inte är rättvist varken mot dem som en gång i sitt anletes svett uppförde det eller de som idag kunde haft så stor glädje av något som kan betraktas som betydelsefull lokal kyrkohistoria, väl värd att bevara.

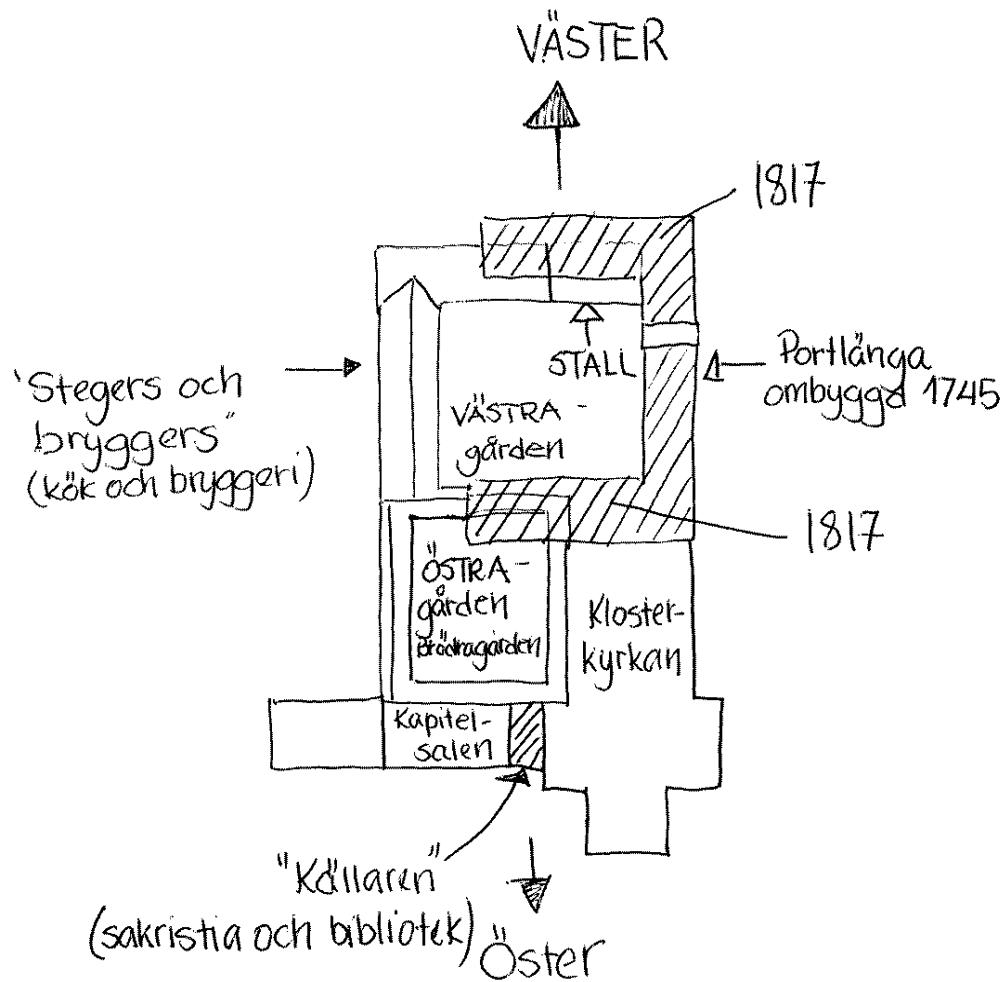
7.2 Sammanfattning uppsatsens teoretiska tankar

Avslutningsvis bör uppsatsen sammanfattas även teoretiskt, för att på så sätt tydliggöra hur Bourdieus tankar rörande ekonomiskt, socialt- och kulturellt kapital överförts till att gälla de medeltida munkarna. Med ekonomiskt kapital måste munkarna som grupp och klostret som betydelsefull instans tas i beaktande. Munkarna levde under ett fattigdomsideal som inte gav dem som individer någon ekonomisk vinning, men de materiella framgångarna vid drivandet av klostret ledde till att Herrevad med tiden blev ett av de rikaste klostren i Europa, vilket ger dem ett väl så viktigt ekonomiskt kapital. Det sociala kapitalet kan härröras till ordensmedlemmarnas ursprung. Vanligtvis var det ur adeln männen som blev munkar kom, detta i sin tur ger dem ett högre socialt kapital redan vid inträdandet i klostret. Vidare så är kontakterna med andra kloster samt påvemakten i Rom en viktig faktor i ett högt socialt kapital. Redan vid ankomsten till Herrevad var ordensmedlemmarnas kapital väsentligt högre än omgivningens. Den höga skriv- och läskunnigheten gav munkarna såväl kulturellt som socialt kapital. Hantverkskunnandet gav dem ett högre kulturellt kapital men i förlängningen även ett högre ekonomiskt kapital eftersom klostret med tiden utvecklades och växte. Ordensmedlemmarnas nära förhållande till Gud medförde såväl högt kulturellt kapital som socialt kapital. Detta satte dem i en maktposition de egentligen inte medvetet eftersträvat, men som automatiskt följde deras leverne och därmed såg människor upp till dem och såg sig själva underlägsna deras genuina kunnande. Själva var ordensmedlemmarna förmodligen övertygade om att deras etablerande ledde till ett skapande av ett kraftcentrum, som kunde skänka omgivningen såväl andlig som kulturell tillgång. Och mycket riktigt överfördes de olika kapitalen till omgivningen, som tack vare klostrets varande utvecklades i en positiv riktning och för alltid klarade sig bättre än andra delar av landet. En hantverkstradition som följt med in i modern tid har ökat bygdens anseende som viktig både företagsmässigt och som naturskönt område.

8. Fortsatt forskning

Det finns oerhört mycket historia begravd med de forna munkarna på heden i Herrevad, historia som om nya utgrävningar utförs kan få ytterligare ljus på sig. Att forska vidare rörande själva klostret kräver säkerligen att nya utgrävningar kommer till skott, och detta verkar i dagsläget långt borta. Framst därför att området där klostret en gång tronat inte längre finns i kommunens eller statens ägo, utan idag är privatägt. Dock finns det säkrare källor och mer bevarat från den tiden då Herrevad övergått i svensk ägo, detta kan föranleda vidare forskning rörande bygden och klostrets betydelse innan Herrevad helt slukades av försvarsmakten. Det är också en bygd där flera kyrkor har sitt ursprung långt tillbaka, med präster som var duktiga på att anteckna och föra bok över befolkningen, detta kan också i framtiden bära frukt. Denna forskning fortgår hela tiden med hjälp av ett brinnande intresse i bygden för släktforskning, därför kommer säkerligen mer och mer information att framkomma om de som levde i efterdyningarna efter ett gigantiskt kloster på den skånska landsbygden. Med ett ökat intresse för religion, kyrko- och lokalhistoria kan också munkarna i Herrevad få den upprättelse de är värda. Ett ökat intresse för naturen runt det forna klostret är redan en realitet i och med utnämmandet av Herrevad som en del av nationalparken Söderåsen. Detta kommer i framtiden att kunna ge svar på vad klosterorden gjorde för mångfalden av arter, hur deras djurhållning ledde till det vi idag kan njuta av i form av naturupplevelser. En ökad turism till området hade inte minst skänkt kommunen ett ökat ekonomiskt kapital och ett anseende i omvärlden som även ökar på det sociala kapitalet. Genom en fortsatt forskning och ett än mer fokuserande kring vad dessa hårt arbetande munkar uträttade ökas således det kulturella kapitalet för åtskilliga av dem som idag inte har någon kännedom om vad som i 400 år försiggick på heden invid Rönneå.

9. Bilaga 1

Streckade partier betecknar nuvarande byggnader

10. Källförteckning

Litteratur;

Christensen T och Göransson S (1969) *Kyrkohistoria 1*, Kungliga Boktryckeriet P.A. Norstedt & söner

Hebyr E (1983) *Ljungbyhed genom sekler*, Riseberga Hembygdsförening

Hellspong L och Ledin P (1997) *Vägar genom texten – handbok i brukstextanalys*, Studentlitteratur, Lund

Herrevadskloster, Samlade dokument (kommer att tas med vid seminariet)

Leroux-Dhuys J-F (2001) *Cistercienserklöster – historia och arkitektur*, Könemann, Köln

Månsson P (red) (2003) *Moderna samhällsteorier, traditioner, riktningar, teoretiker*, Bokförlaget Prisma, Stockholm

Nationalencyklopedin band 5 (1991) Bokförlaget Bra Böcker, Höganäs

Persson T (1983) *Ljungbyhed genom sekler*, Riseberga Hembygdsförening

Rasmussen T och Thomassen E (2007) *Kristendomen – en historisk introduktion*, Artos & Norma bokförlag, Skellefteå

Rosenberg S-Å (1987) *Herrevadskloster – Fakta, fantasier, funderingar*

Rosenberg S-Å (1979) *Hällkista och helgedom*, Klippans Kyrkoråd och Klippans Hembygdsförening

Skånes Hembygdsförbunds årsbok 1987/88, *Skånska Kloster*, Skånes Hembygdsförbund

Svensk uppslagsbok – andra omarbetade och utvidgade upplagan – band 3 (1947) Baner-Björklinge, Förlagshuset Norden AB, Malmö

Elektroniska källor;

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/natura-2000/klippan/herrkloster.pdf> (tillgänglig 2011-06-07)